

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРАВО, ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ
СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА»**

(18-19 лютого 2022 р.)

Одеса
2022

УДК 342(063)
П 68

Право, держава та громадянське суспільство в
П 68 **умовах сучасного законодавства.** Матеріали науково-
практичної конференції (м. Одеса, 18-19 лютого 2022 р.). –
Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2022. – 100 с.
ISBN 978-617-8074-01-2

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Право, держава та громадянське суспільство в умовах сучасного законодавства». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, цивільного права та процесу, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, кримінального, кримінально-виконавчого права, та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 342(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Матвійчук М.А.

ІОАННІКІЙ МАЛИНОВСЬКИЙ ПРО ПАТРОНАТ
ЯК СКЛАДОВУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ КОНЦЕПЦІЇ..... 6

Попова О.В.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ
В ЗАКОНОТВОРЧОСТІ ТА В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН 10

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гулієв Ілгар Елхан огли

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ..... 13

Линник Р.В.

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ САМОПРЕДСТАВНИЦТВА ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СУДАХ 16

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Костюченко С.А.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ.
ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ
В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ..... 19

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ»
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ..... 25

Литвиненко Д.О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ
ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 28

Мишевська Н.М.

ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА»
У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ..... 31

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Чеботарьов О.П.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	35
---	----

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Козирод С.В.

ФІЗИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН	40
--	----

Миронова І.С.

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ» У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ У СПІВВІДНОШЕННІ З ПОНЯТТЯМ «ДОКАЗИ».....	43
--	----

Савченко В.О.

ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ	47
--	----

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Винник І.І.

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПІВ В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ	52
--	----

Годлевська Д.О., Леонова Н.В.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	57
--	----

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аніна О.О.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТИВ НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	62
---	----

Басараб М.Ю., Остапенко Л.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ	68
--	----

Небожук А.Р.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО
ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ..... 71

Свищо В.С., Остапенко Л.О.

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ.
ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА 77

Трусов Я.І.

УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ФРІЛАНСЕРОМ..... 80

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Жиленко Н.В.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНИ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СУБ'ЄКТА
З ПРОВЕДЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ..... 83

Чайка О.С.

ВПЛИВ КАРАНТИНУ НА СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ
ПОДАТКОВОГО СПОРУ ЯК ПРЕДМЕТУ
СУДОВОЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ..... 87

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА
ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Мельник Т.А.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛЯНИХ ПОБУТОВИХ ТОВАРІВ
В ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 92

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Матвійчук М.А.

старший викладач,

Національний університет «Острозька академія»

ІОАННІКІЙ МАЛИНОВСЬКИЙ ПРО ПАТРОНАТ ЯК СКЛАДОВУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ КОНЦЕПЦІЇ

Академіком І. Малиновським у 20-х роках ХХ ст. була виокремлена та цілісно представлена читачеві концепція пенітенціарної справи, відмінна від тодішньої державної своєю науковістю, гуманним змістом, та поєднаною з особистим досвідом ув'язнення. Складовою такої пенітенціарної концепції був і патронат.

І. Малиновський зауважував, що для злочинця, який відбув покарання, умови складаються як найнесприятливіше, часто саме тоді, коли він виходить з ув'язнення на волю, і це підштовхує його до вчинення нового злочину, роблячи рецидивістом. Тому, потрібно усунути ці умови, підтримати звільненого з ув'язнення, допомогти йому саме в цей критичний для нього час. Правильну пенітенціарну систему, як зазначав учений, треба доповнити так званим патронатом, тобто закладами, що поставили за мету своєї діяльності допомогти звільненим з місць ув'язнення. Оскільки тут потрібна зацікавленість справою, відданість, любов до справи, то більш придатними будуть «добровольці з громадянства», аніж органи урядові, які схильні ставитися до справи по казенному, тобто, формально. Але в той же час допомога та сприяння з боку уряду можуть сприяти діяльності приватного товариства та забезпечувати його успіх [1, с. 208–210].

У цьому контексті, вчений наводив приклад Бельгії, де патронати є урядовими установами, та свідчать швидше проти урядової системи. Та, приклад Англії, де організації для допомоги звільненим злочинцям, засновані часто з офіційної ініціативи, але підтримуються громадськістю, і це дає таким організаціям добровільних робітників,

та свідчить на користь змішаної системи. Таку ж змішану систему передбачало і радянське законодавство. Зокрема, «Організацію допомоги звільненим з місць ув'язнення, як зазначено у ВТК РСФРР, здійснює ГУМУ та його місцеві органи на основі широкої співучасті в ній радянських, професійних і партійних органів» [2, с. 5]. Так, у Харкові було організовано з ініціативного гуртка громадських робітників товариства «Долой Преступність». Спочатку, в планах передбачалося створити товариства в великих містах України – Києві, Одесі, Дніпропетровську, а потім, на підставі досвіду, і в інших місцевостях України.

Безумовно, патронат передусім повинен надавати матеріальну допомогу. До того, щоб уникнути спокуси, як зазначав І. Малиновський, цю допомогу краще надавати в натурі, а не грошми. Так, коли звільнений з місць позбавлення волі бажає виїхати на батьківщину й немає коштів на переїзд, йому треба купити квитка; коли немає притулку, немає коштів на харчі, дати притулок. Нагодувати. Далі, дати одяг, взуття, необхідні для роботи матеріали й інструменти, надати медичну допомогу тощо. І в той же час, важливе значення має моральна допомога. Тут важливо підтримати звільненого з ув'язнення, підбадьорити, вселити віру у власні сили, дати добру пораду, при потребі – юридичну, знайти роботу, поручитися, коли потрібно. Але приміщення і продукти харчування даються не безоплатно, а на пільгових умовах; щоб придбати необхідні речі домашнього вжитку, йому може надаватися позика. Це означає, що підтримка, яку дає патронат, не є благодійництвом або ласкою, а це соціальний обов'язок, виконаний тому, що він необхідний для трудового співжиття у суспільстві [1, с. 210–211].

Можливим є надання індивідуальної допомоги, тобто такої, яка надається окремим особам, індивідуально, у ті й формі, в якій вона потрібна.

Можлива допомога колективна, тобто така, що надається цілим групам, в однаковій формі. Перша форма колективної форми допомоги – притулки, де б в'язні, що вийшли на волю могли тимчасово знайти місце проживання, продукти харчування і роботу [1, с. 211].

І в той же час, притулки, якщо їх засновано тільки для звільнених з місць ув'язнення, певною мірою є повторенням таких місць

ув'язнення: тому що там злочинці, які відбувають ув'язнення, тут ті самі колишні злочинці, що вже відбули ув'язнення. І коли звільненому злочинцеві важко знайти заробіток через те, що суспільство з упередженням, недовірливо ставиться до нього, то факт перебування його в притулку, підкреслюючи його злочинне минуле – збільшує ці труднощі, перешкоджає знайти постійний заробіток.

Так, у Англії, наприклад, поруч з товариствами патронатів у вузькому розумінні, що допомагали виключно звільненим із місць ув'язнення, існували інші товариства, що допомагали взагалі усім, хто бідує, в тому числі звільненим із місць ув'язнення злочинцям (Товариство «Армія Спасіння»). У Німеччині – це були так звані робочі колонії (зокрема робоча колонія для безробітних у Вестфалії у 1887), а згодом не лише для безробітних, а й для усіх, хто бідував, в тому числі ув'язнених. У Швейцарії Herder'ову колонію для усіх безробітних і для колишніх в'язнів [1, с. 213].

За своєю ідеєю патронат – це заклад, покликаний боротися зі злочинністю допомогою й підтримкою несталих елементів суспільства. Отже, діяльність патронатів повинна поширюватися на всіх, хто потребує допомоги й підтримки, щоб запобігти можливості з їхнього боку вступити до лав злочинців незалежно від того, чи були вони позбавлені волі чи ні. І, щоб підтримати звільненого злочинця, потрібно допомогти йому, потрібно знати його. Дізнатися про в'язня можна через адміністрацію місць ув'язнення, але цього не достатньо, так як потрібні особисті безпосередня спостереження. І як слушно з цього приводу зазначав І. Малиновський, членам патронатів має бути наданий вільний доступ до місць ув'язнення, аби вони могли знайомитися з в'язнями, і це варто закріпити у ПТК, і також доповнити його наступним: представники патронатів припускають до деякої участі в управлінні місцями ув'язнення, їхніх уповноважених включено до числа членів Розподільчих комісій, треба включити їх і до складу Наглядових комісій. Подібно до того, як управління місцями ув'язнення повинно бути збудовано на системі централізації, так само повинна бути об'єднана система патронатів. Осередок, що об'єднує, необхідний на те, щоб був зв'язок між окремими патронатами, щоб патронати могли співпрацювати між собою, це сприятиме поширенню ідей патронату, розробить вдосконалені способи в їх роботі [1, с. 213–214].

Окрім того, патронат має утримати звільненого від вчинення нових злочинів, тобто має взяти на себе турботи про сім'ю ув'язненого, своєчасно давати їй можливу допомогу, підтримку й не допускати її руйнування. У цьому найбільше має полягати «допомога незаможним ув'язненим», про що зазначається у ВТК (арт. 228 ВТК РСФРР [2, с. 37], арт. 177 ПТК УРСР [3, с. 138] та 213 БРСР).

Немає сумніву, що позбавлення волі надто боляче б'є по родині злочинця в тому випадку, коли він був за годувальника в сім'ї, коли його особистий заробіток був або за єдине, або ж головне джерело її матеріальних засобів для існування. Тоді родина наражається на весь жах злиднів, холоду і голоду.

Так, П. О. Кропоткін на підставі власних в'язничних спостережень зробив висновок, що «в'язниця являє собою кару, що карає людей цілком невинних більш суворо, ніж самих засуджених» [4, с. 359–360]. І. Малиновський поділяв таку позицію, і зазначав, що «родина залишається напризволяще, а вироки судів, по суті накладають на цілком невинних людей всілякі страждання, здебільш гіркіші за ті, які спадать на самих засуджених. Адже засуджений пристосовується, звикає, стає нечулим... Але чого зазнають під час його ув'язнення його дружина й діти, люди ні в чому невинні? Закон карає їх жорстокіше, ніж самого злочинця» [1, с. 213].

Ідеї видатного українського вченого щодо необхідності інституту патронату як складової пенітенціарної справи були актуальними у радянські часи, ба більше, окремі його ідеї можуть бути спроектовані на кримінально-виконавче законодавство і сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Малиновський О. О. Радянські поправчо-трудові установи порівнюючи з буржуазними тюрмами. Всеукраїнська Академія Наук. Збірник Соціально-Економічного Відділу. № 16. У Києві. 1928. 227 с.
2. Исправительно-трудовай кодекс РСФСР. Оттиски из «Бюллетеня № 10» II сессии ВЦИК XI созыва. Москва-Кремль : Издание ВЦИК, 1924. 41 с.
3. Поправно-трудовай кодекс. Видання виправно-трудового відділу НКВС УСРР. 1926, 146 с.
4. Кропоткин П. А. Записки революционера. Москва : Московский рабочий. 1988. 544 с.

Попова О.В.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ В ЗАКОНОТВОРЧОСТІ ТА В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Важливою умовою гармонійного розвитку громадянського суспільства є встановлення певного порядку суспільних відносин серед усіх учасників права тому, вагомого значенню в розвитку країни відіграють багато різних факторів та чинників серед яких є і рівень законодавства в країні.

Встановлення відповідних норми права, які регулюють суспільні відносини з різних сфер життєдіяльності суспільства та галузей права виступають важливою передумовою в розвитку правової держави.

Норма права визначає певні межі та права серед учасників правових відносин, регулює їхні обов'язки, відповідальність тому, якщо норма права виписана недостатньо ретельно це спричиняє різні спірні питання, конфлікти, а розв'язувати такі питання доводиться вирішувати в судовому порядку або через посадових осіб в різних органах.

Завдяки існуванню таких чинників як нормативне впорядкування, офіційна діяльність компетентних органів, інших суб'єктів права, які наділені повноваженнями у питаннях створення, скасування, зміни правових норм, сприяють більш ефективному впровадженню в правову систему нових регуляторів суспільної поведінки тому, законодавча техніка відіграє важливу роль в механізмі правового регулювання суспільних відносин та громадянському житті суспільства в цілому, оскільки становить основу законотворчості як найважливішої функції держави й суспільства.

Вивченню питань та проблемам засобів законодавчої техніки приділяли увагу в своїх роботах такі вчені, як В. Андрейцева, В. Головченко, В. Ковальський, П. Рабінович, З. Тростюк, І. Шутак,

М. Хавронюк та інші, але багато практичних питань законодавчої техніки потребують подальшого вирішення.

Законодавча техніка в правотворчості розглядається як один із складових елементів оскільки, законодавча техніка – це «система правил, що використовується і є спеціально призначеними для пізнавально-логічного й нормативно-структурного формування правового матеріалу та підготовки тексту закону» [1, с. 268].

Отже, послідовне застосування методів, засобів, правил законодавчої техніки безпосередньо впливає на рівень правових відносин в суспільстві, на реалізацію правомірних інтересів та на ефективність правового регулювання суспільних відносин з різних сфер життєдіяльності суспільства.

Як і все технічне, засоби та прийоми законодавчої техніки з однаковим успіхом використовуються під час створення, оформлення й систематизації законів [2, с. 180].

Так, засоби законодавчої техніки можуть відобразитись в нормативно-правових актах, в особливих інструкціях, які стосуються процедури підготовки та оформлення законопроектів тому, рівень законодавчої техніки в державі залежить від ступеня використання прийомів та технічних засобів у процесі створення законів.

Отже, важливе завданням під час закріплення норми права у законі полягає в тому, що застосовані необхідні конструкції надають можливість досягти максимальної ефективності в забезпеченні поставленого законодавцем завдання тому, різні засоби законодавчої техніки відіграють при цьому важливе значення.

Таким чином, до засобів законодавчої техніки відносяться:

- юридична термінологія;
- логіка, стиль, мова закону;
- юридична конструкція;
- правова презумпція;
- додатки до закону тощо.

У правовому регулюванні суспільними відносинами використовуються різні юридико-технічні засоби застосування яких в деяких випадках може перекликатись тому, завдяки неухильному дотриманню вимог юридико-технічних засобів створюються сприятливі умови щодо зміцнення законності в суспільстві,

верховенстві права, дотримання правової поведінки учасниками права, реалізації суб'єктивних прав.

На рівень розвитку законодавчої техніки впливають багато різних чинників серед яких є:

- застосування засобів, які сприяють попередженню та ліквідації прогалин, колізій у законодавстві;
- вдосконалення засобів створення та систематизації законів у сфері публічного і приватного права;
- удосконалення практики, систематизації законів відповідно до Конституції України;
- вдосконалення проведення експертизи законопроектів тощо.

Основою всієї нормотворчої діяльності в державі є Конституція України 1996 року. Саме цей фундаментальний юридичний документ визначає систему органів влади, що діють в Україні, їхні повноваження, право на ухвалення нормативних актів, встановлює загальний порядок правового регулювання суспільних відносин в Україні та певні процедури розгляду законодавчих актів Верховною Радою України [3, с. 37–38].

Отже, за допомоги створених та діючих норм права відбувається державне управління в країні, засоби законодавчої техніки сприяють в цьому оскільки, завдяки своєчасному застосуванні компетентними органами різних засобів законодавчої техніки під час підготовки нормативно-правових актів, скасування, зміни правових норм, оформлення законів створюються сприятливі умови для суспільства у питанні зрозумілості норми права, однакового та точного їх виконання, дотримання та застосування правових норм всіма учасниками права.

Список використаних джерел:

1. Ткачук А. Законодавча техніка : навч. посібник. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2011. 268 с.
2. Щербина В. Соціальне призначення засобів законодавчої техніки *Підприємство, господарство і право. теорія держави і права*. 2017. № 11. С. 179–183.
3. Ткачук А. Законодавча техніка : практичний посібник нормопроектувальника. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2011. 268 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гулів Ілгар Елхан огли

студент,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ

Конституційний лад України є системою суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією України та законами, прийнятими на її основі і відповідно до неї. Конституційний лад опосередковує насамперед суспільний та державний лад.

У науці конституційного права вчені по-різному визначають зміст гарантій конституційного ладу. Так, вітчизняний правник М.І. Козюбра пропонує таку систему гарантій конституційного ладу: український народ, Конституція і закони України, Українська держава в цілому і в особі її спеціалізованих інститутів (організацій, служб), Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади України; Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції і прокуратури, політичні партії і громадські організації [1, с. 122].

За суттю конституційний лад являє собою певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави, права. Нинішній конституційний лад України за своєю суттю є перехідним, змішаним.

За змістом конституційний лад опосередковує насамперед передбачені і гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, системи державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші важливі інститути конституційно-правових відносин України.

За формою конституційний лад являє собою систему основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, і є ліберально-демократичним.

Існуючий конституційний лад України, визначений Конституцією України, характеризується такими загальними принципами: суверенністю, демократизмом, гуманізмом, реальністю, системністю, науковою обґрунтованістю, історизмом, наступністю, програмним характером, гарантованістю.

Гуманізм конституційного ладу проявляється у закріпленій Конституцією національній, економічній, соціальній, культурній і екологічній політиці держави (так, статтями 11, 12, 16 Конституції України передбачено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави).

Суверенність конституційного ладу полягає насамперед у визначенні, встановленні конституційного ладу й можливості його зміни лише волею народу України. Право визначати і змінювати конституційний лад України, зазначається у ст. 5 Конституції України, належить виключно народові й не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами [4]. Суверенність конституційного ладу означає як суверенітет народу, так і суверенітет держави (статті 1, 5 Конституції України). Важливою рисою національного конституційного ладу є його реальність, дійсність, тобто наявність цього ладу де-юре і де-факто. Конституційний лад має бути не формальним, атрибутивним, а дійсним, реальним, тобто відображати реально існуючі суспільні відносини на час прийняття відповідної конституції і на перспективу. Недопустимим є конституювання окремих інститутів суспільного і державного ладу, що не мають нічого спільного з реально існуючими суспільними відносинами і є

удаваними, символічними. Це призводить до невілювання самої конституції як вищої соціальної цінності та породжує правовий нігілізм у громадян. Важливим елементом системи гарантій конституційного ладу є спеціальні, юридичні гарантії, що включають нормативно-правові та організаційно-правові гарантії конституційного ладу.

Організаційно-правові гарантії конституційного ладу представлені системою суб'єктів конституційного права України, уповноважених забезпечувати реалізацію основних інститутів суспільного і державного ладу. Аналіз чинної Конституції України дає достатні підстави дійти висновку про те, що вона закріпила відносно цілісну систему організаційно-правових гарантій її конституційного ладу [3, с. 146]. До цієї системи входять: Український народ, Українська держава загалом і в особі її спеціалізованих інститутів (організацій, служб тощо). Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади. Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратура та інші контрольно-наглядові органи, політичні партії та громадські організації, засоби масової організації, територіальні громади та органи і посадові особи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, міжнародні органи, організації тощо.

Тобто гарантами конституційного ладу України є практично всі основні суб'єкти конституційно-правових відносин.

Список використаних джерел:

1. Погорілко В.Ф. Загальні засади конституційного ладу України та його гарантії // Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – 2-е вид. – К., 2000. – С. 122.
2. Чушенко В.І., Заєць І.Я. Конституційне право України / В.І. Чушенко, І.Я. Заєць. – К., 2007. – С. 91.
3. Теорія держави і права / За заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К., 2006. – С. 146.
4. Конституція України Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

Линник Р.В.

аспірант,

Науковий керівник: Снісаренко Л.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ САМОПРЕДСТАВНИЦТВА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СУДАХ

Конституцією України встановлено адвокатську монополію на представництво осіб перед судом. Поряд із тим процесуальне законодавство, зокрема Цивільний процесуальний кодекс України у ст. 58 визначає, що особа може брати участь у судовому процесі особисто, таку ситуацію законодавець назвав «самопредставництво», вперше запровадивши такий термін у вітчизняному Законі. Крім того, положеннями ч. 2 ст. 60 ЦПК України взагалі передбачено представництво фізичних та юридичних осіб у певних категоріях справ особою, яка досягла вісімнадцяти років та має цивільну процесуальну дієздатність. Це, як відомо, стосується спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи).

З одного боку, закріплена на законодавчому рівні тенденція до професійного судочинства, що забезпечується поступовим заміщенням всіх учасників судових проваджень професійними представниками, розуміє під собою таку ситуацію у майбутньому, коли в судових засіданнях будуть збиратися лише суд та адвокати, які діють від імені та в інтересах сторін. Переваги від того очевидні – підвищення якості та швидкості здійснення правосуддя судами, підвищення комфорту перебування у суді як для працівників суду так і для його відвідувачів через упорядкованість взаємодії представників та суду, та психологічний комфорт. Професійні представники як і суд, є безпристрасними, об'єктивними, та не мають емоційного зв'язку зі спором, не занурюються у міжособистісний конфлікт сторін, що виключає його емоційну складову. У переважній більшості випадків, згаданий емоційний конфлікт сторін суттєво ускладнює розгляд справ через те, що особи займають принципові, необ'єктивні позиції, від

яких, врешті програють обидві сторони спору, а суд – завантажується додатковою роботою, провадження у справах затягується [1].

З іншого боку, за таких умов закріплення за адвокатами і прокурорами виключного права на представництво інтересів в суді поставило б під загрозу подальшу ефективну участь в судових засіданнях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також могло спричинити стрімке звільнення великої кількості спеціалістів у галузі права та підвищення загального рівня безробіття серед цих осіб.

Убачається дискусійним питання щодо запровадження нового інституту «самопредставництва у судах». Відповідно до змісту ч. 1 ст. 59 ЦПК України, сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника. Вказані положення деталізуються у ч. 3 вказаної статті, у якій передбачено, що юридична особа бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника [2]. Поряд із тим процесуальне законодавство, зокрема Цивільний процесуальний кодекс України у ст. 58 визначає, що особа може брати участь у судовому процесі особисто, таку ситуацію законодавець назвав «самопредставництво», вперше запровадивши такий термін у вітчизняному Законі. Крім того, положеннями ч. 2 ст. 60 ЦПК України взагалі передбачено представництво фізичних та юридичних осіб у певних категоріях справ особою, яка досягла вісімнадцяти років та має цивільну процесуальну дієздатність. Це, як відомо, стосується спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи).

Н.М. Бакаянова запропонувала для вирішення практичних проблем, пов'язаних із запровадженням виключного права адвокатів на представництво у судах, у тому числі органів державної влади та місцевого самоврядування, внесення змін до процесуальних кодексів, зокрема, у частині розширення тлумачення поняття «самопредставництво юридичної особи», наділивши юристів підприємств, органів державної влади та органів місцевого

самоврядування правом представляти відповідні органи та підприємства, штатними працівниками або службовцями яких вони є [3]. Вважаю, що такі зміни до процесуального законодавства щодо інституту самопредставництва юридичної особи забезпечать реалізацію права юридичних осіб на захист їхніх прав у суді.

Список використаних джерел:

1. Новели цивільного процесуального законодавства: представництво: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер.; до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 року) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубевої. – Одеса: Фенікс, 2019. – 200 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 41618-IV.
3. Бакаянова Н.М. Основи адвокатури України [Книга]: функціональні та організаційні аспекти: монографія / Н.М. Бакаянова ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса: Юридична література, 2017. – 356 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Костюченко С.А.

*здобувач вищої освіти Інституту права,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ. ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, наша країна рухається в напрямку забезпечення наближення свого національного законодавства до права ЄС, в тому числі у сфері соціального захисту. Незважаючи на взірцеві європейські соціальні стандарти та вжиті заходи, нинішній стан правового регулювання відносин соціального захисту потребує суттєвого вдосконалення. Метою даного наукового дослідження є загострення уваги одночасно на високого рівня європейських соціальних стандартах, з одного боку, та наявності проблем щодо їх реалізації і встановлення в національному законодавстві, з іншого.

Стан українського законодавства та його відповідність європейським стандартам характеризує ефективність євроінтеграційного курсу країни. На жаль, протягом 30-ти років незалежності України законодавець так і не зміг врегулювати соціальну сферу таким чином, щоб вона відповідала європейським зразкам. Тому, інтерес до аналізу останніх та національного соціального законодавства зберігається.

Хоча метою статті і не є дослідження теоретичних аспектів та визначень стосовно міжнародних соціальних стандартів, все ж таки одне з визначень хотілося б згадати. На думку Малюги Л.Ю., міжнародні соціальні стандарти є сукупністю універсальних вимог, взаємно узгоджених та укладених на нормативному рівні між державами, для досягнення людьми соціального добробуту і матеріальної стабільності [1, с. 72]. Перевагами такого тлумачення є

врахування автором особливостей міжнародного права, зокрема його договірної характеру та відсутності відносин підпорядкування, оскільки держави повинні дотримуватись лише тих норм, які самостійно визнали обов'язковими.

Зниження рівня бідності, зростання індексу людського розвитку, висока якість соціальних послуг та підвищення добробуту населення в цілому, свідчить про високоефективність європейського інституту соціальної політики [2, с. 34]. Стандарти, визначені Європейською соціальною хартією, Європейським кодексом соціального забезпечення, Хартією Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників, можна віднести до основних в соціальній сфері. Так, Європейська соціальна хартія [3], більшу частину норм якої Україна ратифікувала, містить низку базових соціальних прав, як то право на працю, право на охорону здоров'я, право на соціальне забезпечення, право на соціальну та медичну допомогу, право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист та ін. [4, с. 17]. Варто зауважити, що норми національного соціального законодавства приведені у відповідність до стандартів, визначених у Європейській соціальній хартії, лише частково, окремі зобов'язання не виконані Україною дотепер. Україна не взяла на себе зобов'язання щодо таких прав, як установлення щорічної оплачуваної відпустки тривалістю не менше чотирьох тижнів; визнання права працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень; започаткування системи соціального забезпечення та підтримка її функціонування на задовільному рівні. Не ратифіковано норми, присвячені здійсненню права на соціальну та медичну допомогу й правам трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей на захист і допомогу. Залишаються незахищеними права працівників у разі банкрутства їхнього працедавця, а також нератифіковане право щодо встановлення доступних для малозабезпечених осіб цін на житло [4, с. 18]. Виглядає так, що причиною цього є непрості економічна ситуація в державі, яка поки що гальмує можливість створення належної системи соціального захисту.

В рамках імплементації норм Європейського кодексу соціального забезпечення [5] до національного законодавства України, він був підписаний і тому наступний крок – ратифікація Україною цього

документу. Кодекс встановлює мінімальні соціальні стандарти, які держави повинні забезпечувати у зв'язку з такими ризиками, як хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійне захворювання, інвалідність, втрата годувальника, материнство, утримання дітей. Хартія та Кодекс не конфліктують між собою, вони взаємодоповнюють один одного, хоч і регулюють низку однакових питань.

Що стосується Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників [6], яка не є складником національного соціального законодавства, оскільки її дія поширюється лише на учасників ЄС, то необхідно зазначити, що, незважаючи на це, норми українського законодавства, по суті, адаптовані до передбачених нею стандартів [4, с. 22].

В цілому ж, Україна не так швидко, як хотілося б, наближає систему соціального захисту населення до традиційних для європейських держав стандартів. Держава намагається надати допомогу надто широкому колу своїх громадян, маючи при цьому обмежені фінансові можливості. Водночас, соціальні виплати є дуже низькими і не запобігають бідності. Проблемою є ратифікація Україною не всіх основних європейських стандартів у сфері соціального захисту, а також невідповідність мінімальних норм соціального забезпечення міжнародним нормам. Так, вибірковість ратифікації Європейської соціальної хартії призвела до того, що низка статей, які регулюють сферу соціального забезпечення, не була ратифікована. А це означає, що на сьогодні відсутні умови для їх реалізації.

Про існування недоліків національного законодавства в контексті його невідповідності положенням Європейської соціальної хартії наголошував у своїх висновках Європейський комітет із соціальних прав. Проте, ці зауваження не усунули й досі і це призупиняє процес реалізації європейських соціальних стандартів та їх встановлення в національному законодавстві.

Принциповим недоліком чинного законодавства є те, що значний масив норм правового регулювання соціальних відносин і досі встановлюється підзаконними нормативними актами, а не законами України. Пояснити певним чином це можна загальною

невпорядкованістю системи нормативно-правових актів в Україні. При цьому можна навести численні випадки суперечностей норм законодавчих та підзаконних актів, що суттєво порушує систему правового регулювання у сфері соціального захисту та конкретні права громадян. Усуненням такого недоліку може бути кодифікація соціального законодавства, наприклад створення соціального кодексу [7, с. 176].

Окрім того, значна кількість нормативно-правових актів України прийнята без урахування закономірностей розвитку суспільства і об'єктивних економічних законів, теоретичного обґрунтування, а в деяких випадках – як протилежність теоретичним висновкам або здоровому глузду. З наукової точки зору такий стан справ пояснити неможливо.

Наступний аспект пов'язаний з тим, що на сьогодні не є частиною національного законодавства низка міжнародних нормативно-правових актів, які мали би бути такими [8, с. 150]. Проблема залишатиметься до тих пір, поки однакові питання соціального забезпечення населення в Україні та в європейських державах врегульовуватимуться по-різному. Це означає, що наразі є важливим, щоб усі загальноприйняті нормативно-правові акти, які регламентують соціальне забезпечення населення у європейських країнах, були прийняті і в Україні.

На імплементацію європейських соціальних стандартів впливають також внутрішні суперечності у суспільстві щодо правових цінностей країн ЄС, корупція, відсутність у соціальній структурі середнього класу, рівень оплати праці, низька продуктивність взаємодії органів державної влади, що свідчить про необхідність їх реформування.

Таким чином, з одного боку є очевидним, що система соціального захисту в європейських країнах, їх соціальні стандарти є одними з найбільш стійких та надійних у світі. І тому, це є готове джерело для адаптованого, враховуючи національні особливості, використання в Україні з метою створення власної сильної системи соціального захисту для всіх категорій громадян. А з іншого – такою ж очевидною є наявність проблем з реалізацією цих стандартів та їх встановленням в законодавстві України, незважаючи на певні здобутки і досягнення

в питанні розвитку національного соціального законодавства, які були реалізовані протягом періоду незалежності нашої держави.

Нормативно-правова база, яка регламентує провадження соціальної політики в Україні, базуючись на європейських соціальних стандартах, знаходиться на стадії формування й потребує удосконалення. Необхідно продовжувати надавати міжнародним нормативно-правовим актам обов'язкового характеру на території нашої держави. Але при цьому варто враховувати, що не кожен із них ратифікований у повному обсязі, а також щодо низки міжнародних документів законодавець досі не надав згоду щодо їх віднесення до законодавства України. Саме тому основні тенденції адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС мають передбачати у майбутньому ратифікацію всіх найважливіших європейських документів у сфері соціального забезпечення населення. Важливим є не просто ратифікувати європейські норми, а й сформувати ефективний механізм реалізації цих стандартів та сумлінного їх виконання, виходячи з економічних можливостей України на відповідному етапі її розвитку. При цьому необхідно пам'ятати про нікчемність поширеної тези стосовно автоматичного вирішення соціальних проблем за економічного зростання [9, с. 67].

Україна, з її ресурсним та людським потенціалом, має значні перспективи для створення на її території всіх належних правових умов для повної європейської інтеграції та оптимізації моделі соціальної політики країни.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. *The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 48. С. 70–76.

2. Клименко А.Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 176 с.

3. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія від 03.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

4. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2019. Випуск 22. С. 15–25.

5. Європейський кодекс соціального забезпечення: кодекс від 16.04.1964 р. № ETS N 48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text

6. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників: Міжнародний документ від 09.12.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044

7. Чалюк Ю.О. Імплементация в Україні європейських соціальних стандартів. *Економічні студії*. 2019. № 3(25). С. 173–177.

8. Малюга Л.Ю. Форми адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС. *Соціальне право*. 2018. № 1. С. 147–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2018_1_19

9. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Вже виходячи зі змісту положень Преамбули Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року, зокрема про прихильність держав-засновниць до принципів свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод і принципу правової держави, про бажання посилити демократичний характер і ефективність функціонування інститутів, та про визнання демократії універсальною європейською цінністю, можна впевнено стверджувати, що великою мірою саме демократичність є тією ознакою, що втілює дух концепції функціонування Європейського Союзу. Визначаючи можливі причини виникнення проблеми «дефіциту демократії» у Європейському Союзі ключовим питанням, на нашу думку, є розуміння правової природи самого Європейського Союзу як унікального політичного утворення, що поєднує риси національного та міжнародного права.

Цікавою в цьому контексті видається позиція окремої групи науковців, зокрема Ф. Шміттєра, який, досліджуючи функціонування Європейського Союзу, використовує національну модель демократії, виділяючи такі її елементи як громадянство, представництво та прийняття рішень представницькими інститутами, влада яким делегується народом [4, с. 83]. Порівняння прояву зазначених елементів в межах Європейського Союзу та на національному рівні, дозволяє окреслити походження тих явищ, що мають наслідком прояв дефіциту демократії.

Громадянство – це правовий зв'язок фізичної особи та держави, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Однак не

можна говорити про інститут громадянства як про такий, що лише формально посвідчує зв'язок індивіда та держави, адже він має соціально-культурний базис. Так, Договором про заснування Європейської Спільноти визначено запровадження громадянства ЄС, однак тут же зазначено, що воно є додатковим до національного [2, ч. 1 ст. 17]. Із зазначеного можна зробити висновок про первинність зв'язку індивіда зі своєю державою, позиціонування його як громадянина своєї країни та пріоритету національного інтересу. Тобто говорити про вже сформовану свідомість європейця як представника європейської спільноти першочергово, а не представника окремої держави, видається передчасним.

Джерелом влади у демократичних державах є народ, який здійснює свою владу безпосередньо або через органи публічної влади. На національному рівні органом влади, який характеризується високим ступенем репрезентативності, до повноважень якого належить прийняття нормативно-правових актів з найважливіших питань, є представницький орган, що зазвичай називається парламентом. Національні парламенти мають чітко визначену компетенцію, є відповідальними за рішення, що приймаються, прийняті рішення фактично легітимовані народом, вони приймаються відповідно до нагальних національних потреб у максимальній близькості до адресатів. Європейський парламент, як орган, що формується безпосередньо громадянами ЄС, не має тих повноважень з прийняття важливих політичних рішень, які мають національні парламенти. Він є лише однією з трьох інституцій ЄС, залучених до нормотворчого процесу, при цьому його роль у ньому не є превалюючою. М.А. Шульга, цитуючи Сандро Гоцці, наголошує на тому, що «дефіцит демократії» виникає саме в результаті того, що представниками держав-членів загальноєвропейських інститутах є уряди, тобто виконавча влада, а не парламенти – законодавча влада [6, с. 163]. О.Н. Новикова, аналізуючи цю ж проблему, зазначає, що рішення, які приймаються в межах ЄС, приймаються в обстановці секретності, не завжди є зрозумілими та підзвітними громадянам. Вони, хоч і отримують певні вигоди, за наслідками позитивних змін через включення у процес інтеграції, але не до кінця розуміють та не контролюють його [4, с. 84]. Я. Зелінський також наголошує на

проблемі проінформованості громадян країн-членів ЄС про ті процеси, які відбуваються в межах ЄС. Зокрема, це проблема відсутності так званих інтерфейсів, структур, що пов'язують виборців з органами та інститутами: євросоюзні ЗМІ, європейські партії, профспілки тощо, тобто такі структури, які відображатимуть інтереси виборців [1, с. 84]. Ще одним дискусійним питанням, на нашу думку, є питання щодо реалізації «домислюваних повноважень». На відміну від національних представницьких органів, що діють чітко в межах визначених повноважень, тобто реалізують той обсяг владних повноважень, якими їх наділив народ як безпосереднє джерело влади, у ЄС передбачається можливість прийняття рішень з питань, необхідних для реалізації цілей ЄС, які безпосередньо не входять до компетенції інституцій ЄС, що на нашу думку, може певним чином впливає на легітимацію таких рішень.

Лісабонським договором 2007 року було запроваджено низку положень, спрямованих на подолання зазначених проблем, в тому числі щодо розширення законодавчих повноважень Європейського Парламенту, інститут «громадянської ініціативи», наділення національних парламентів контрольними повноваженнями тощо [5, с. 89]. Однак навіть такі сприятливі зміни не призвели до усунення проблеми «дефіциту демократії».

Отже, тим базисом, з якого бере початок проблема «дефіциту демократії» в ЄС та її різноманітні прояви в діяльності його інституцій, є, на нашу думку, відсутність усталеного підходу до розуміння правової природи ЄС. Від цього багато в чому залежатиме, які вимоги необхідно пред'являти до діючих інституцій та на основі яких критеріїв визначатиметься їх демократичність. Уявлення щодо того, якою має бути демократична країна, та які критерії можна застосовувати для того, щоб констатувати демократичність її інституцій на національному рівні, уже склалися. Однак, для наднаціонального рівня такі параметри не є чітко сформованими, а ті, що використовуються для національного рівня, не можуть повною мірою застосовуватися. При усвідомленні специфіки правової природи ЄС як унікального політичного утворення, можуть бути обґрунтовані такі вимоги до демократичності, які ставляться до

структур наднаціонального рівня, та здійснені подальші кроки до демократизації інституцій ЄС.

Список використаних джерел:

1. Зелінський Я. Дефіцит демократії в Європейському сообществі і делеберативна демократія. *Вестник Тамбовського університету. Серія Політичні науки і право*. 2015. № 2. С. 82–90.
2. Міжнародний документ: Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія) від 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
3. Міжнародний документ : Договір про Європейський союз від 07.02.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029
4. Новикова О.Н. «Дефіцит демократії» в ЄС: основні напрямки критичного аналізу проблеми (обзор). *Актуальні проблеми Європи*. 2005. № 4. С. 79–104.
5. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.
6. Шульга М.А. «Дефіцит демократії» в Європейському союзі: Смысли и интерпретации. *Политическая наука*. 2014. № 2. С. 162–182.

Литвиненко Д.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогодні все ще не існує єдиного підходу для визначення правової природи ЄС, а тому це питання є відкритим та актуальним. Союз є принципово новим унікальним об'єднанням, що містить основи як національного права, так і міжнародного.

З кожним наступним договором (Амстердамським, Маастрихтським, Лісабонським) компетенція та сфери діяльності ЄС

набувають розвитку та розширюють можливості для досягнення цілей Союзу. Так, у 2007 р. Лісабонським договором було надано правосуб'єктність ЄС, що стало визначальним кроком для Союзу, але зовсім не вирішило питання правової природи.

Тож сперечаючись щодо природи ЄС, було виокремлено основні її концепції. Так ЄС розглядають як: міжнародну організацію; конфедерацію; федерацією; та як унікальний суб'єкт права, якого до нині ніколи не існувало.

Розглянемо кожну концепцію окремо, її переваги та недоліки. Концепція визначення ЄС у якості міжнародної організації розглядається через те, що Союз має з нею певні спільні риси, такі як: організаційно-правова єдність; оснований на міжнародно-публічному договорі; система органів управління; та делегований характер повноважень. Однак, головною особливістю ЄС, яка не дозволяю його віднести до міжнародних організацій є здатність створювати наднаціональні норми. Міжнародні організації не мають такої можливості, а отже ЄС не підпадає під таку категорію. Визначена концепція набула поширення серед британських вчених [1, с. 591–592].

Наступним підходом для визначення правової природи розглядається конфедерація. Дійсно, схожість ЄС полягає в тому, що ЄС складається з суверенних держав-членів, а значить є інтеграційним об'єднанням; таке об'єднання створення задля досягнення спільної мети; держави-члени зберігають за собою повний суверенітет [2, с. 85]. Але, попри схожість ЄС з конфедерацією існують певні відмінності, що не дозволяють їх ототожнити. Так, норми ЄС мають наднаціональний характер; створено власні валютну та фінансову системи; запроваджено громадянство ЄС; володіє постійною інституційною структурою. Все це не дозволяю казати, що Союз належить до конфедерацій.

Концепція віднесення ЄС до федерації бере свій початок ще з 50-х років минулого століття. За умов сьогодення вона відображає «думку» таких держав-членів, як Німеччина, Бельгія, Нідерланди та Люксембург, які виступали за перетворення Євросоюзу в формат держави [3, с. 128]. До ознак ЄС, що притаманні федеративній державі належать: отримання Союзом власної правосуб'єктності; установчі договори ЄС слугують певною мірою Основним Законом; наявність

дворівневої системи влади; власна валютна система та інститут громадянства. Однак, слід пам'ятати, що федерація це не союз держав, а єдина союзна держава. Тому наявність збереження повного суверенітету держав-членів; можливість вільного виходу з ЄС; делегований характер повноважень; а також здійснення зовнішньої та без пекової політики виключно державами свідчать про неможливість прирівнювати ЄС до федерації.

І останньою концепцією визначено ЄС унікальним суб'єктом права, неподібний на інші. З таким поглядом пов'язано визнання наднаціонального характеру норм права Євросоюзу щодо норм внутрішнього права держав-членів; добровільність наділення ЄС повноваженнями шляхом їх делегування для досягнення цілей об'єднання, що мають динамічний характер; наявність законодавчих органів, не підконтрольних державам-членам; існування виключної компетенції ЄС (тобто певні сфери повністю виключені з відання державами); створення інституту громадянства та валютної система; наявність правосуб'єктності [4, с. 86].

Подібні підходи до встановлення правової природи визначає В.С. Швед, а саме такі концепції: державницьку (складається з двох течій: федерація та конфедерація); міжнародно-правову; концепцію синтезу. Остання полягає в тому, що ЄС не можливо розглядати окремо як федерацію, конфедерацію чи міжнародну організацію, то Союз об'єднує в собі ознаки всіх цих утворень одночасно та має певні риси, що не належать до жодної категорії [5, с. 361].

Підсумовуючи, можна однозначно сказати, що єдиного розуміння правової природи ЄС ще не винайдено, бо вона має досить неоднорідний характер, виражений поєднанням міжнародного та національного права для досягнення цілей Європейського Союзу. І на мою думку, визначення ЄС суб'єктом права *sui generis* є більш вірним та знаходить більшого прихильництва науковців, але все одно ще потребує доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Хоббі Ю. С. Правова природа Європейського Союзу: проблема визначення // Держава і право. – Вип. 47. – 2010. – С. 590–595.

2. Палеева Ю.С., Григорченко Д. Безпрецедентний феномен Європейського Союзу щодо юридичної форми // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – № 1(6). – 2015. – С. 83–90.

3. Попко В.В. Юридична природа Європейського Союзу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Випуск 115 (частина II). – С. 126–133.

4. Грицаєнко Л. Європейський Союз як організація «*sui generis*» // Публічне право. – № 1, 2011. – С. 82–87.

5. Швед В.С. Правова природа Європейського Союзу / В.С. Швед // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П.Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 360–361.

Мишевська Н.М.

магістр 1 року навчання,

Науковий керівник: Асірян С.Р.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Органи Європейського Союзу можуть приймати акти, які не мають загальнообов'язкового характеру, які відносяться до такої категорії як «м'яке право». До таких актів належать висновки, рекомендації, резолюції, програми розвитку і т.п. Але в доктрині немає єдиного погляду щодо «м'якого права», що робить його дещо складним для розуміння.

Дослідженням цього поняття займались багато як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, а саме: В. Василенко, М. Велижаніна, М. Буруменський, П. Вейля, І. Лукашук, В. Муравйова, В. Опришко та ін.

І.І. Лукашук зазначає, що термін «м'яке право» використовується для позначення двох явищ: по-перше, для особливого виду правових норм, які на відміну від так званих норм «твердого права», не породжують чітких прав і обов'язків, а дають лише загальну настанову, котрій, проте, суб'єкти мають слідувати; по-друге, для

неправових норм, що містяться в неправових актах, резолюціях міжнародних органів і організацій, у спільних заявах, комюніке [1, с. 143–146].

Заслугує на увагу позиція Л. Сендер, яка зазначає, що «м'яке право» складається з норм поведінки, які зазначаються в документах, які не мають загальнообов'язкової сили як такої, проте можуть мати непрямі юридичні наслідки, що здійснюють практичний вплив на суб'єктів, яким вони адресовані [2, с. 111].

Норми «м'якого права» виконують такі основні функції:

- 1) можуть роз'яснювати і доповнювати норми «твердого права»;
- 2) можуть вміщувати в собі етапи законодавчого процесу або фіксувати досягнення консенсусу щодо прийняття акту чи договору;
- 3) можуть містити в собі досягнення згоди сторін щодо певного питання без прийняття зобов'язань [3].

До норм «м'якого права» можна віднести як акти інституцій, так і акти спеціалізованих органів Європейського Союзу, зокрема:

– Резолюції Європейського Парламенту. Наприклад, Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932–1933 років від 23 жовтня 2008 року [4].

– Рекомендації Європейської Комісії. Наприклад, Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року [5].

– Кодекси поведінки Європейської Комісії. Наприклад, Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року [6].

– Повідомлення Європейської Комісії. Наприклад, Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементації правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року [7].

– Зелені книги Комісії, що мають на меті ініціювати громадське обговорення та загальноєвропейські консультації з певної тематики.

– Білі книги Комісії, що містять перелік заходів, зокрема, законодавчих, які потрібно вжити задля досягнення цілей окремих політик Союзу протягом певного багаторічного циклу [8, с. 192].

– Програми політики ЄС на майбутнє, плани дій органів ЄС, а також інші акти, які можуть прийматися у формі рекомендацій, висновків, декларацій та ін.

Особливої уваги заслуговують висновки та рекомендації, адже вони є досить поширеними і щодо них є пряма вказівка у ст. 288(5) Договору про функціонування Європейського Союзу [9].

Рекомендації дозволяють інститутам ЄС визначати бажану поведінку суб'єкта без покладання на нього юридичних обов'язків, адже розуміється, що приписи, які містять ці акти, повинні виконуватися з огляду на авторитет Союзу та їх практичну значущість [8, с. 192].

Висновки – це необов'язкові акти, у яких інститути Союзу висловлюють свою офіційну позицію щодо конкретного питання та можуть вказувати на дії, які доцільно вжити для вирішення відповідної ситуації. Висновки мають особливе значення, адже часто покладаються в основу ухвалення обов'язкових нормативних актів ЄС – рішень, директив, регламентів [8, с. 193]. Наприклад, висновки Європейського економічного та соціального комітету щодо законопроектів не мають обов'язкової сили, а є лише рекомендаційними, однак прийняття акта без такого висновку є свідченням порушення процесуальної процедури, що у свою чергу, може спричинити його анулювання Судом ЄС (ст. 263 ДФЄС) [9].

Проаналізувавши всю сукупність актів «м'якого права», то можна визначити притаманні їм ознаки:

- завжди мають писаний характер;
- є результатами нормотворчої діяльності інституцій та органів Європейського Союзу;
- направлені на багаторазове використання;
- можуть заповнювати прогалини у законодавстві ЄС;
- не є формально визначеними і не містять в собі конкретних правил поведінки;
- можуть породжувати юридичні наслідки;
- наділені власною специфічною лексикою. Містять у собі висловлювання, які не є притаманні для нормативних актів, наприклад, «маю надію», «сподіваємося», «закликаємо» та т.п.;
- можуть бути базою для імплементації певних норм в національне законодавство;
- можуть фіксувати попередні домовленості між сторонами без зазначення їх обов'язкової сили [3].

Отже, можна зробити висновок, що норми «м'якого права» є поширеними рекомендаційними актами інституцій та органів Європейського Союзу, які мають вагомий вплив на систему права Союзу. Вони є правилами поведінки, які не мають загально-обов'язкового юридичного характеру, проте, через практичну значущість, впливають або можуть впливати на поведінку суб'єктів, і опосередковано спричиняти правові наслідки.

Список використаних джерел:

1. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть / И.И. Лукашук. – М., 2005. 415 с.
2. Senden L. Soft Law in European Community Law / L. Senden // Hart publishing. USA, 2004. 533 p.
3. Грималюк П.О. Загальний аналіз актів «м'якого права» («soft law») у праві Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник. Збірник наукових праць*. 2014. № 3. С. 340–349.
4. Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932-1933 років від 23 жовтня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_882#Text
5. Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a07#Text
6. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text
7. Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементації правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-16#Text
8. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
9. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями станом на 30 березня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Чеботарьов О.П.

адвокат,

*член Комітету з питань верховенства права
Національної асоціації адвокатів України*

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1].

Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1].

Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами врегульований ст. 118 Земельного кодексу України.

Відповідно до ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України, громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства, ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибної ділянки), індивідуального дачного будівництва, будівництва індивідуальних гаражів у межах норм безоплатної приватизації, подають клопотання до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу. У клопотанні зазначаються цільове призначення земельної ділянки та її орієнтовні розміри. До клопотання додаються графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки, погодження землекористувача (у разі вилучення земельної ділянки, що перебуває у

користуванні інших осіб) та документи, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві або наявність освіти, здобутої в аграрному навчальному закладі (у разі надання земельної ділянки для ведення фермерського господарства). У разі якщо земельна ділянка державної власності розташована за межами населених пунктів і не входить до складу певного району, заява подається до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, органам виконавчої влади або органам місцевого самоврядування, які передають земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, забороняється вимагати додаткові матеріали та документи, не передбачені цією статтею [2].

Відповідно до абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України, відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, розглядає клопотання у місячний строк і дає дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або надає мотивовану відмову у його наданні. Підставою відмови у наданні такого дозволу може бути лише невідповідність місця розташування об'єкта вимогам законів, прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, проектів землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів, затверджених у встановленому законом порядку [2].

Системний аналіз наведених норм свідчить про те, що перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки визначено абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України. Застосування законодавцем в даній нормі закону такого слова, як «лише» – означає, що наведений перелік підстав є вичерпним, та розширеному тлумаченню не підлягає.

У той же час, згідно правового висновку Верховного Суду, який викладений в п. 71 постанови від 17 грудня 2018 р., по справі № 509/4156/15-а, недодержання вимог щодо змісту клопотання,

ненадання належним чином оформлених графічних матеріалів або погодження землекористувача, якщо бажана земельна ділянка не є вільною, може бути самостійною підставою для відмови у наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою.

Даний правовий висновок застосовується судами при розгляді справ. Так, наприклад Сумський окружний адміністративний суд застосував вказаний правовий висновок по справі № 480/4052/20, та відмовив позивачу в задоволенні позовних вимог в зв'язку з тим, що останній не додав до свого клопотання графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки.

Я не погоджуюсь з вказаним висновком Верховного Суду, враховуючи наступне.

Відповідно до ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України [1].

Відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [1].

Відповідно до ст. 152-2 Конституції України, рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені [1].

Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні (стаття 75 Конституції України). Це означає, що право приймати закони, вносити до них зміни у разі, коли воно не здійснюється безпосередньо народом (статті 5, 38, 69, 72 Конституції України), належить виключно Верховній Раді України (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України) і не може передаватись іншим органам чи посадовим особам. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України). З наведеного випливає, що Верховна Рада України може змінити закон виключно законом, а не шляхом прийняття підзаконного правового акта [3].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 6 Конституції України) є розмежування

повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади [4].

Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та протидія, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади. Принцип поділу державної влади набуває сенсу лише за тієї умови, коли всі органи державної влади діють у межах єдиного правового поля [5].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є, зокрема, розмежування повноважень між різними органами державної влади, що означає самостійне виконання кожним із них своїх функцій та здійснення повноважень відповідно до Конституції та законів України [6].

Телеологічний аналіз норм Конституції України свідчить про те, що поділ влади є основним засобом та неодмінною умовою запобігання концентрації влади, а отже, є інструментом проти зловживань нею задля адекватної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Таким чином, поділ влади є гарантією прав і свобод людини і громадянина. Тому будь-яке порушення принципу поділу влади, що призводить до її концентрації, у тому числі суміщення не належних певним органам державної влади функцій, порушує гарантії прав і свобод людини і громадянина [7].

На законодавчому рівні не визначено, як повинен діяти суб'єкт владних повноважень в тому випадку, коли заявник не додав до клопотання повний пакет документів, передбачений ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України. Тобто, існує правова невизначеність з цього питання, яку потрібно вирішувати єдиному законодавчому органу в Україні – Парламенту, шляхом прийняття відповідного закону про внесення змін до Земельного кодексу України.

Верховний Суд зробивши вказаний висновок фактично взяв на себе повноваження законодавчого органу, оскільки розширив коло підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

На мою думку, результатом висновку Верховного Суду є порушення принципу поділу влади, що призводить до порушень прав громадян.

Таким чином, в теорії існує імперативна норма якою встановлений вичерпний перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, а на практиці не все так однозначно.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, 28 червня 1996 року.
2. Земельний кодекс України, 25 жовтня 2001 року № 2768-III.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» (справа про фінансування судів) від 24 червня 1999 року № 6-рп/1999.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України) від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 11 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 8 липня 2016 року № 5-рп/2016.
7. Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Козирод С.В.

*юрисконсульт, викладач правових дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій
Запорізького національного університету»*

ФІЗИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Проблеми існування фізичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин у тій чи іншій мірі розглядалися у роботах Бірюкового І., Д'ячкової Н.А., Данилової Л.Я., Михайлової І.А.; авторами підручників з цивільного права Борисовою В.І., Барановою Л.М., Жилінковою І.В., Спасибо-Фатєєвою І.В., Яроцьким В.Л. та ін.; Харитоновим Е.О., Саниахматовою Н.А., Білоусовим Ю.В., Лодінською С.В., Русу С.Д., Стефанчуком Р.О., Дзерою О.В., Бобровою Д.В., Догвером А.С., Кузнецовою Н.В. Також відповідні внески у розробку цієї теми внесені Коломієць О.О., Савченком О. та іншими.

Людина щодня вступає у правовідносини. Найчастіше ці відносини є цивільно-правового характеру, починаючи від дрібного побутового правочину і закінчуючи створенням особливого суб'єкта – юридичної особи.

Сучасне цивільне право визначає людину як учасника цивільно-правових відносин надаючи їй визначення «фізичної особи», цей термін офіційно введений у цивільне законодавство України (ст. 24 ЦК) вперше, хоча його використання вже тривалий час активно здійснюється у наукових працях переважної більшості юристів, Особі властиві певні риси та якості, які характеризують людину в суспільстві. Це, зокрема: здатність мислити й приймати рішення; індивідуальність (талант, освіта, професія, уподобання тощо); свобода; відповідальність перед суспільством.

Головним засобом індивідуалізації кожної фізичної особи є її ім'я, адже саме під ним особа набуває та здійснює свої права та обов'язки. Ім'я надається з народження, саме тому, у практиці можуть траплятися випадки, коли особи використовують своє право на зміну імені, коли її воно не влаштовує.

При характеристиці правового статусу фізичної особи першим елементом є правоздатність. Цивільна правоздатність фізичної особи – це здатність фізичної особи мати цивільні права та обов'язки. Правоздатність грає велику роль не лише при характеристиці фізичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин.

На мою думку, це є основою і при характеристиці правоздатності юридичної особи, адже вона здатна мати такі ж права та обов'язки як і фізична особа.

Однією з найбільш фундаментальних категорій у цивільному праві є цивільна дієздатність фізичної особи. Відповідно до чинного законодавства дієздатність – здатність набувати для себе цивільних прав, здійснювати набуті цивільні права, створювати для себе цивільні обов'язки, виконувати створені цивільні обов'язки, нести відповідальність у разі невиконання створених для себе обов'язків.

З методологічних позицій виділяють такі складові дієздатності:

- правочиноздатність, щодо можливості укладання правочинів;
- деліктоздатність, щодо можливості нести цивільно-правову відповідальність;
- тестаментоздатність, щодо можливості бути учасником спадкування;
- трансдієздатність, щодо можливості обирати собі представників;
- бізнесдієздатність, щодо можливості займатися підприємницькою діяльністю.

Деліктоздатність, іноді виділяють як самостійний елемент. На мою думку, це можливо робити, якщо правоздатність, дієздатність та деліктоздатність об'єднують у правосуб'єктність фізичної особи.

Вагомим інститутом при характеристиці фізичної особи є можливість набуття нею особливого статусу – фізичної особи-підприємця.

Право на здійснення підприємницької діяльності мають як юридичні та фізичні особи, причому це стосується фізичних осіб

тільки з повною фізичною дієздатністю за умови їх державної реєстрації в порядку, встановленому законом.

Законодавство нашої країни встановлює певні обмеження щодо кола осіб та деяких видів забороненої діяльності.

Фізична особа-підприємець, яка перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яке належатиме їй при поділі цього майна. Саме тому, підприємницька діяльність такої фізичної особи для багатьох є стартовим майданчиком для того, що у подальшому утворити юридичну особу.

Кожна людина як учасник цивільних правовідносин відрізняється одна від одної з огляду на її цивільно-правовий статус.

Таким чином, фізична як учасник цивільно-правових відносин має у своєму статусі дієздатність, котра визначається на підставі правоздатності та відповідно до віку та стану здоров'я. Особливе місце посідає фізична особа-підприємець, реалізуючи право на зайняття підприємницькою діяльністю.

Можна зробити висновок, що дискусійними моментами у цивільному законодавстві є: по-перше, деталізація права особи на ім'я, по-друге, співвідношення правоздатності фізичної особи та правоздатності юридичної особи.

Список використаних джерел:

1. Бірюков І. До питання визначення термінів «громадянин» і «фізична особа» // Підприємство, господарство і право. – 2001. – № 7. – С. 42–43.
2. Михайлова И.А. Гражданская правосубъектность физических лиц: проблемы законодательства, теории и практики : автореф. дис. док. юрид наук 12.00.03. URL: <http://www.lawbook.org.ua/ru/12.00.03.shtml>
3. Цивільний та Господарські кодекси України та проблеми їх застосування: Матеріали наук.-практ. семінару: ч. I (м. Харків, 22 квіт 2003 р.) / Укладачі: М.І. Панов, В.І. Борисова, В.Л. Яроцький та ін. – Х.: Нац юрид. акад. України, 2004.
4. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консул, 2001. – С. 356.
5. Селіванов А.О. Верховенство права в Конституційному правосудді: Аналіз конституц. юрисдикції. – К.; Х.: Акад. прав. наук України, 2006. – С. 171.

Миронова І.С.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ» У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ У СПІВВІДНОШЕННІ З ПОНЯТТЯМ «ДОКАЗИ»

Засоби доказування вважаються однією із основоположних категорій цивільного судочинства. Однак враховуючи відсутність у цивільному процесуальному законодавстві дефініції поняття засобів доказування, науковцями висловлюються різноманітні підходи до розуміння їх правової природи. При цьому, доволі часто у науковій літературі ототожнюють такі базові категорії інституту доказування у цивільному судочинстві як «докази» та «засоби доказування», вважаючи їх синонімічними. У зв'язку з цим, доцільно розкрити підходи до розуміння засобів доказування у співвідношенні із поняттям «докази».

Так, можна виділити наступні підходи, які наявні у науковій літературі, щодо співвідношення понять «докази» та «засоби доказування»:

1) ототожнення понять «докази» та «засоби доказування» (напр., В.В. Маташова, М.А. Фокіна);

2) поняття «доказів» та «засобів доказування» розмежовуються, однак вони є взаємозалежними та перебувають у нерозривному зв'язку (напр., М.С. Шакарян, Д.М. Чечот, В.А. Мусін).

Перший підхід базується на тому, що між поняттями «докази» та «засоби доказування» ставиться знак рівності: судовими доказами пропонується вважати засоби встановлення істини у справі, а також інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, що отримані у передбаченому законом порядку [1, с. 208].

Так, М.А. Фокіна визначає докази як регламентовані законом процесуальні засоби доказування, що містять відомості про факти, які мають значення для правильного встановлення обставин справи [2, с. 612].

При цьому, більш обґрунтованим видається другий з вказаних підходів, сутність якого полягає у наступному.

Зрозуміло, що власне носії чи засоби, на яких зафіксована інформація не мають доказового значення. Доказом виступає не свідок, а ті відомості про обставини справи, які йому відомі; не папір, а викладений на ньому текст; не предмет матеріального світу як такий, а його властивості, його належність певній особі, залишені на ньому сліди, місцезнаходження у певному місці в певний час тощо. Однак, щоб бути судовим доказом, таким даним необхідний відповідний носій. Взаємний вплив фактичних даних та форми їх вираження, взаємозв'язок між ними є очевидним. Відтак, не видається за можливе розділити думку про те, що докази є засобами доказування, адже таке ототожнення не відповідає сутності цих категорій [3, с. 8].

Судова діяльність характеризується тим, що факти та обставини, які складають предмет доказування і підлягають встановленню судом, мають місце, як правило, до відкриття провадження у справі, а тому наявний певний проміжок часу, що відділяє суд від дій та подій, які мають значення для кваліфікації правовідносин, і саме цією обставиною викликана необхідність дослідження носіїв інформації про них з відповідних джерел.

Факти та обставини встановлюються судом не хаотично, а з джерел, визначених законом. Серед таких джерел – засоби доказування, якими згідно з частиною 2 статті 76 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України) є письмові, речові та електронні докази, висновки експертів та показання свідків. Науковці вказаний перелік засобів іменують по різному:

- 1) як перелік процесуальних засобів доказування або система доказів – Фокіна М.А.;
- 2) як процесуальні джерела, які містять докази – Михеєнко М.М.;
- 3) як 5 процесуальних форм одержання фактичних даних – Штефан М.Й.

З приводу розмежування понять «докази» та «засоби доказування» О.В. Бабарикіна зазначає, що вони не є синонімами, оскільки доказ відповідає на питання: «Що?», а засіб доказування, являючись джерелом інформації про докази, може відповісти лише на питання: «Як?» [4, с. 144].

В теорії судового доказування прийнято вважати, що взаємозалежність та взаємообумовленість фактичних даних і процесуальної форми отримання інформації про них (засобів доказування) є однозначними. Тому, судові докази – це поняття, у якому взаємопов'язані фактичні дані та їх процесуальні джерела (засоби) як зміст та процесуальна форма. Але доказами у будь-якому можна вважати лише інформацію (дані) про факти та обставини, які внаслідок дослідження та оцінки визнані судом доказами і покладені в основу обґрунтування рішення [5, с. 514].

Таким чином, змістом доказів виступають фактичні дані, що інформують про обставини, необхідні для правильного вирішення справи; процесуальна форма, в якій закладена така інформація, – засоби доказування [6, с. 200].

Слід зазначити, що пошук підходів до розмежування понять «докази» та «засоби доказування» зумовлений насамперед відсутністю будь-якого законодавчого регулювання з приводу спірних понять. Так, частиною першою статті 57 ЦПК України, що має назву «Докази», визначено, що доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. В частині другій статті 57 ЦПК України вказується: «Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів, висновків експертів». З аналізу даної норми випливає, що законодавець не надає конкретну назву родового поняття для письмових, речових, електронних доказів, показань свідків та висновків експертів. Однак, представники науки цивільного процесуального права об'єднують їх у єдине поняття «засоби доказування».

Окремо слід звернути увагу на статтю 78 ЦПК України, яка встановлює такий критерій оцінки доказів, як «допустимість доказів». Так, у частині першій даної статті вказується поняття «докази», а у частині другій – «засоби доказування», причому за змістовим навантаженням застосування такої термінології в обох випадках є правильним: суд не бере до уваги саме докази, які одержані з

порушенням порядку, встановленого законом, а обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування. Таким чином, у частині першій статті 78 ЦПК України доцільно вжито термін «допустимість доказів», а у частині другій – термін «допустимість засобів доказування».

Вказана термінологічна розбіжність викликана також і тим, що у ЦПК України 1963 р. стаття 29 мала назву «Допустимість засобів доказування». Тому й у наукових та навчальних джерелах, підготовлених за часів дії ЦПК України 1963 р., здебільшого, вживався термін «допустимість засобів доказування» [5, с. 145]. На підтримку позиції щодо зміни назви статті з «Допустимості засобів доказування» на «Допустимість доказів», окремі вчені зазначають, що суду подаються не засоби доказування, а конкретні докази [7, с. 800]. Безперечно, учасники справи подають до суду саме докази, але усі докази містяться у певному джерелі (засобі доказування), і саме джерело, враховуючи положення частини другої статті 78 ЦПК України визначає допустимість доказу. Очевидно, що законодавець змінив назву статті 59 ЦПК України 2004 р. з урахуванням змісту частини першої.

Тому, вживання термінів «допустимість доказів» та «допустимість засобів доказування» залежить від контексту застосування.

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки: необхідно чітко розмежовувати такі поняття як докази та засоби доказування, оскільки доказом є інформація про певні обставини (факти), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи, а форма її закріплення виступає засобом доказування.

Пропонуємо визначати засоби доказування як передбачені цивільним процесуальним законодавством засоби фіксації, об'єктивації та збереження інформації про обставини (факти), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи.

Список використаних джерел:

1. Коваленко А. Г. Институт доказывания в гражданском и арбитражном судопроизводстве. М. : Норма, 2002. 208 с.
2. Фокина М. А. Механизм доказывания по гражданским делам : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15. М., 2011. 612 с.
3. Штефан А. Докази і засоби доказування у цивільному процесі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 5-12.
4. Бабарькина О. В. Факторы, влияющие на исследование и оценку доказательств в гражданском судопроизводстве. М. : «Волтерс Клувер», 2010. 144 с.
5. Грабовська О.О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Київ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 563 с.
6. Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні : монографія / І. Е. Берестова, С. С. Бичкова, В. І. Бобрик та ін., за ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. 200 с.
7. Фурса С. Я., Фурса С. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. ком. : у 2 т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2006 Т. 2. 800 с.

Савченко В.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Окремо питання абсолютних прав та особистих немайнових права детально досліджено у науковій доктрині, але умови їх розмежування все ще викликає дискусію.

Сучасні українські вчені приділили значну увагу цій проблематиці. Зокрема, вона розкрита в дослідженнях Т.В. Боднара, В.І. Борисової, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, І.В. Жилінкової, В.І. Кисіля, В.М. Коссака, О.В. Кохановської, О.Д. Крупчана, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Р.А. Майданика, Є.О. Мічуріна, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори,

О.А. Пушкіна, З.В. Ромовської, М.М. Сібільова, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитоновна та інших. Як бачимо, абсолютні права та особисті немайнові права постійно привертають увагу провідних вчених, але питання їх розмежування не зазнало системних досліджень.

Загально визнано, що абсолютні права та особисті немайнові права не є тотожними поняттями. Але їх чітка детермінація не визначена законодавством та правовою доктриною.

Абсолютні права – суб'єктивні права, носіям яких протистоїть невизначена і необмежена кількість зобов'язаних осіб, зобов'язання полягає в утриманні від вчинення дій, що порушують абсолютні права. Абсолютні права є основою будь-якої демократичної та правової держави, визнаються недоторканими і захищаються законом [1].

Абсолютні права – права суб'єкта, щодо яких будь-яка інша особа завжди зобов'язана утримуватись від дій, що ущемляють ці права. Вони є принципово недоторканими. Закон захищає абсолютні права проти невизначеного кола осіб [2].

Права іменуються абсолютними, тому, що, по-перше, їх активний центр – в суб'єктивному праві, що надає його носію широкі можливості для поведінки на свій розсуд, а, по-друге, всі інші суб'єкти («всякий і кожен») зобов'язані утримуватися від порушення даного конкретного суб'єктивного права [3, с. 106].

Якщо виходити з буквального тлумачення слова «абсолютний» (від лат. *absolutus*) – безумовний, повний, досконалий, безвідносний, необмежений, то, дійсно, до абсолютних можуть бути віднесені ті права, що характеризуються як необмежені, незмінні, безумовні тощо [4, с. 68]. Отже розуміння абсолютних прав зводиться до окреслення їх характерних ознак, таких як: повна автономія, природність, недоторканість. Науковці пропонують розглядати абсолютні права через «концепцію юридичного зв'язку особи з об'єктом» і «концепцію юридичного зв'язку осіб стосовно об'єкта», які він визнає конкуруючими між собою та зазвичай протиставляє одна одній, у науці цивільного права також робляться спроби примирити ці дві протилежні теорії [4, с. 70].

Як зазначає В. Лапач, догматична конструкція абсолютних правовідносин базується на обставини, що уповноваженому суб'єкту

протистоїть невизначено велике коло осіб, єдиний пасивний обов'язок будь-якого і з яких полягає в утриманні від порушення абсолютного права. Активних обов'язків відносно уповноваженого суб'єкта ніхто не має, своїх інтересів носій абсолютного права досягає без стороннього втручання [5, с. 2].

Узагальнюючи, В.В. Наден приходить до наступного висновку: 1) абсолютні правовідносини виникають між суб'єктом права з приводу об'єкта цивільних прав і необмеженим колом зобов'язаних суб'єктів; в свою чергу, відносні правовідносини виникають між строго визначеними суб'єктами; 2) в абсолютних і відносних правовідносинах у суб'єктів виникають певні права та обов'язки; 3) абсолютні правовідносини можуть бути трансформовані у відносні [6, с. 68].

Дуже близьким до поняття абсолютних прав є особисті немайнові права, адже на перший погляд вони гуртуються на однакових ознаках. Все ж таки їх не слід ототожнювати.

Особисті немайнові права – правові відносини між певними суб'єктами з приводу особистих немайнових благ, що не пов'язані з майновими та поділяються на три види: права, спрямовані на індивідуалізацію особистості правомочної особи, особисті немайнові права, спрямовані на забезпечення особистої недоторканості громадян, особисті немайнові права, спрямовані на забезпечення недоторканості приватного життя громадян [7, с. 68].

Особисте немайнове право – це абсолютне суб'єктивне право, що належить кожній фізичній особі, є невіддільним та невідчужуваним від неї, не має економічного змісту, має властивість індивідуалізації особи, виникає у неї від народження та належать їй довічно [8, с. 7].

І абсолютні права, і особисті немайнові права однаково ґрунтуються на свободі волі, але виходячи з наведених визначень, їх розбіжність визнається неоднозначною. Сьогодні можна виокремити два доктринальні підходи: 1) особисті немайнові правовідносини являють собою, поряд із речовими та виключними, самостійну гілку абсолютних прав; 2) особисті немайнові правовідносини, поряд із правовідносинами щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності, входять до групи виключних правовідносин та є різновидом абсолютних прав [9, с. 106].

Як слушно зазначає С.О. Сліпченко, подібна невизначеність є не досить прийнятною, адже на відміну від інших питань, пов'язаних із правовідносинами, класифікація останніх має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Правильна кваліфікація певного виду правовідносин дозволяє поширити на них ознаки правовідносин відповідного роду, глибше зрозуміти їх сутність та застосовувати до них адекватні правові конструкції, встановлювати належне місце для відповідних норм, підвести їх під певні цивільно-правові інститути тощо [10, с. 9].

Абсолютні права виходять з ідеї наявності широкого кола зобов'язаних осіб, загальному обов'язку утримуватися від порушення абсолютних прав. Особисті немайнові права є складовою абсолютних прав. Тобто, це спеціально визначені природні права людини, для яким кореспондує загальний обов'язок «непорушності права». Абсолютним права протиставлять виключні, в яких правомочній особі завжди протистоїть одна або кілька конкретно визначених зобов'язаних осіб. Традиційно відносні права виникають на підставі зобов'язального права, тому окрема уваги їх зв'язку зі свободою волі буде приділена у третьому розділі дисертаційного дослідження.

Завершуючи даний дискурс слід навести вірний висновок Є.О. Мічуріна: коло абсолютних прав на сьогодні є невизначеним чітко, адже поділ цивільних прав на абсолютні та відносні більше залишається у доктрині, ніж застосовується у цивільному законодавстві. Необхідно підкреслити, що абсолютні права не вичерпуються речовими. До них належать немайнові права інтелектуальної власності, право на ім'я фізичної особи тощо. Утім не всі особисті не майнові права є абсолютними. У сімейному праві батьківські права є відносними правами. Відносні цивільні права, у свою чергу, не вичерпуються зобов'язальними. Так, захист цивільних прав є відносними правовідносинами тощо [11, с. 84].

З зазначеного слід зробити висновок, що абсолютні права та особисті не майнові права не є тотожними. Окремі особисті не майнові права носять характер абсолютних. В свою чергу, абсолютні права можуть дублювати особисті не майнові.

Список використаних джерел:

1. Абсолютні права / Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0. – Заголовок з екрана.
2. Абсолютні права: практика застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції / Ліга: Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS000005> – Заголовок з екрана.
3. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2-х т. / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – Т. 2. – 360 с.
4. Сліпченко С.О. Огляд теоретичних підходів до розуміння абсолютного права / С. О. Сліпченко // Право та інноваційне суспільство. – 2014. – № 2. – С. 67–76.
5. Лапач В.А. Субъективные гражданские права и основания их возникновения / В.А. Лапач // Журн. рос. права. – 2001. – № 10. – С. 13.
6. Наден В.В. Анализ деления гражданских правоотношений на абсолютные и относительные / В.В. Наден // Проблемы законности. – 2013. – Вып. 122. – С. 61–69.
7. Особисті немайнові права / Юридичний словник-довідник. URL: <https://subject.com.ua/pravo/dict/772.html> – Заголовок з екрана.
8. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.03 / Л.В. Федюк. – Івано-Франківськ, 2006. – 188 с.
9. Гражданское право: учеб. в 3 т. / Е.Н. Абрамова, Н.Н. Верченко, Ю.В. Байгушева [и др.]; под ред. А.П. Сергеева. – М.: РФ-Пресс, 2010. – Т. 3. – 800 с.
10. Сліпченко С.О. Постановка наукової проблеми кваліфікації особистих немайнових правовідносин / С.О. Сліпченко // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Одеса: Правознавство, 2013. – Т. 18. – Вип. 1(18). – С. 7–15.
11. Мічурін С.О. Абсолютні та відносні цивільні права / Мічурін С.О. // Forum Prava. – 2018. – № 1. – С. 81–87.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Винник І.І.

студентка,

ПВНЗ «Університет Короля Данила»

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПВ В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку вітчизняного законодавства у сфері захисту права інтелектуальної власності набуває ролі одного з найважливіших чинників політико-економічних відносин та економічної безпеки як в середині країни, так і в міжнародних відносинах. Основним завданням для вдосконалення національного законодавства України є максимально використати правові норми, визнані всіма цивілізованими країнами світу.

Для реалізації поставлених завдань Україна провела низьку реформ для розвитку митного законодавства, яке враховує практично всі міжнародні надбання в цьому напрямку (модифікація митного законодавства на базі Митного кодексу Союзу, продовження впровадження програми уповноважених економічних операторів (АЕО) і взаємного визнання АЕО з ЄС, приєднання України до системи спільного транзиту ЄС, отримання митними органами права на здійснення правоохоронної діяльності, «криміналізація «товарної контрабанди»). У жовтні 2019 року Парламент ухвалив так звані «антипіратські зміни» до Митного кодексу України – ЗУ «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» від 17.10.2019 р. № 202. Зазначені зміни набули чинності 14.11.2019 р. Метою цього акту є посилення боротьби з контрафактним та піратським товаром при імпорті в Україну [1]. Зокрема – шляхом надання митникам права знищувати невеликі партії товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон

України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності [4].

Зазначені зміни відбулися завдяки імплементації нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 та Регламент Комісії (ЄС) № 1352/2013, які скасували попередні Регламент Ради (ЄС) № 1383/2003 та Регламент Комісії (ЄС) № 1891/2004.

Відповідно до Положень нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 посилено сприяння захисту права інтелектуальної власності, які застосовуються митними органами, в частині: здійснення контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності у всіх митних режимах; особливості митного контролю так званого паралельного імпорту; взаємодія митних органів з Європейською обсерваторією з питань порушень права інтелектуальної власності; спрощення процедури знищення малої партії товарів, що є об'єктом порушення прав інтелектуальної власності; контроль за переміщенням товарів, що підлягають знищенню або переробці або з метою освіти для учбових закладів; ведення митними органами центральної електронної бази даних з обмеженим доступом щодо митних заходів стосовно захисту прав інтелектуальної власності, ведення електронного обліку заяв про (можливі) порушення прав інтелектуальної власності, строки здійснення контролю за такими заявами; захист прав персональних даних щодо осіб, пов'язаних з правом інтелектуальної власності [2].

Наступним кроком стало вдосконалення порядку реєстрації об'єктів ПІВ та ведення Митного реєстру.

Відповідно до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 09 червня 2020 року № 282), визначено форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подання і розгляду заяви, внесення інформації до митного реєстру та його ведення.

Згідно п.1 розділу 2 зазначеного Порядку для реєстрації об'єкта ПІВ у митному реєстрі заявник подає до Держмитслужби заяву про реєстрацію об'єкта ПІВ у митному реєстрі у паперовій формі або у вигляді сканованої копії засобами електронного зв'язку або в електронній формі за допомогою засобів інформаційно-телекомунікаційних систем Держмитслужби з дотриманням вимог

законодавства у сферах захисту інформації, електронних довірчих послуг та електронного документообігу.

Розгляд заяви передбачає наступні види перевірки: підстав для подання заяви та обсягу прав; порядку заповнення граф заяви; інформації та документів; наявності характерних ознак товарів тощо. Строк розгляду заяви – не більше 30 робочих днів з дати реєстрації заяви.

Згідно з пунктом 13 розділу 2 Порядку, у разі, якщо після реєстрації заяви про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі встановлено, що до неї не було додано всіх документів, передбачених пунктом 2 цього розділу, та/або зазначено неповну інформацію у відповідних графах такої заяви, та/або є зауваження до доданих документів, СП Держмитслужби надсилає заявнику запит із зазначенням документів та/або інформації, які необхідно надати, відкоригувати або доповнити.

Відповідно до п. 16 розділу 2 Порядку – у разі надіслання запиту відповідно до пункту 13 цього розділу строк розгляду заяви про реєстрацію об'єкта ПВ у митному реєстрі призупиняється з дня направлення такого запиту заявнику і поновлюється з дня отримання СП Держмитслужби відповіді на запит.

Під час перевірки заяви СП Держмитслужбою подається Запит до органу (підприємства, установи) про перевірку дійсності та/або достовірності інформації та/або документів наданих заявником, при цьому призупинення розгляду не здійснюється.

За результатами перевірки СП Держмитслужба ухвалює рішення про відмову у реєстрації ОПВ у митному реєстрі та повідомляє заявника із вмотивованим обґрунтуванням причин відмови, або Рішення про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі з повідомленням заявника із зазначенням номеру, дати та строку реєстрації ОПВ у митному реєстрі.

Після ухвалення Рішення про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі протягом не більше трьох днів з дня прийняття рішення СП Держмитслужба вносить інформацію та документи до ПК «Митний реєстр» для завершення реєстрації, доводить інформацію про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі до митних органів [3].

ПК «Митний реєстр» – програмно-інформаційний комплекс «Митний реєстр ОПВ (об’єктів прав інтелектуальної власності)». Після затвердження наказу Міністерства № 648 «Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об’єктів ППВ, які охороняються відповідно до закону» даний ІТ-tool мав бути створений впродовж 3-6 місяців.

Проте лише 14 серпня 2020 року Фонд Східна Європа в межах програми USAID/UKAid «Прозорість та підзвітність в державному управлінні та послугах» (TAPAS) оголосила відкритий конкурс на розробку функціоналу програмно-інформаційного комплексу «Митний реєстр ОПВ (об’єктів прав інтелектуальної власності)» для Державної митної служби України.

Відповідно до п. 6 ст. 398 МКУ – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, забезпечує оприлюднення інформації щодо об’єктів права інтелектуальної власності, зареєстрованих у митному реєстрі об’єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, на своєму офіційному сайті [4].

Згідно відкритих даних, розміщених на сайті Державної митної служби України у розділі «Реєстри» – реєстр ОПВ востаннє був оновлений 17 серпня 2020 року, з оприлюдненими ОПВ, які були зареєстровані в червні 2020 р. [5]. Відомості щодо реєстрації ОПВ від липня 2020 р. – відсутні.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація у формі відкритих даних – це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання [6].

Розпорядником інформації з набору даних переліку ОПВ в митному реєстрі до 04 грудня 2019 року була Державна фіскальна служба України. Періодичність оновлення набору даних проводилась щотижня [7]. Така оперативність гарантувала своєчасне оприлюднення інформації щодо об’єктів права інтелектуальної власності, забезпечувала інформування суб’єктів ЗЕД та правовласників про ОПВ, включених до митного реєстру.

Таким чином, на сьогоднішній день без діючого ПІК «Митний реєстр» завершення реєстрації ОПІВ не представляється можливим як і оприлюднення інформації про реєстрацію та/або виключення ОПІВ у митному реєстрі, яка з липня 2020 року не оновлювалася. Призупинення оновлення даних в митному реєстрі перешкоджає реалізації реформування митного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Процюк О., Валєєва Д. Захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/EA013303>

2. План імплементації Регламенту (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за ПІВ та Імплементацийного Регламенту Комісії (ЄС) № 1352/2013, яким встановлюються форми документів, передбачені Регламентом (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за дотриманням ПІВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/data/material/000/139/197201/Reg_608_2013_Reg_1352_2013.pdf

3. Удосконалення митного реєстру об'єктів ПІВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://apitu.files.wordpress.com/2019/12/06_12_19_d0bcd0b8d182d0bdd0b8d0b9-d180d0b5d194d181d182d180-648.pdf

4. Митний кодекс України. ЗУ від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості ВРУ від 09.11.2012 – 2012 р., / № 44-45; № 46-47; № 48 / стор. 1858, ст. 552.

5. Державна митна служба України. Статистика та реєстри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

6. ЗУ Про доступ до публічної інформації від 13.01.211р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314.

7. Відкриті дані. Перелік ОПІВ, включених до митного реєстру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/datasets.php?d=DFS20160211113745>

Годлевська Д.О.

студент;

Леонова Н.В.

кандидат філологічних наук,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Важко уявити сучасний світ без активного використання інтелектуальної діяльності людства. Під терміном інтелектуальної власності Конституція України об'єднує права на результати різних видів мистецтва, при цьому гарантуючи охорону прав на результати літературного, наукового, технічного, художнього, та інших видів мистецтва. Результати інтелектуальної діяльності, в тому числі і засоби індивідуалізації юридичних осіб, набувають все більше значення в економічному обороті, саме тому розвиток суспільства потребує грамотного та ефективного регулювання прав на такі об'єкти.

Проблема боротьби зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності та академічної доброчесності є важливою та несе комплексний характер оскільки саме від її рішення залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу та культурної спадщини держави.

Протягом останнього десятиріччя найбільш вираженою є проблема захисту авторських прав в мережі Інтернет. Це зумовлено простотою пошуку, розміщення, використання та поширення інформації. Через відсутність обов'язкової авторизації користуватися електронними ресурсами має право необмежене коло осіб. Інформація та об'єкти права інтелектуальної власності, що знаходяться у відкритому доступі, використовуються зазвичай без згоди та поза межами обізнаності автора, тим самим порушуючи авторські права і права автора на винагороду за інтелектуальний труд. Отже, при однозначній привабливості саме мережа Інтернет є місцем, де майже неможливо зупинити та проконтролювати порушення авторських прав.

Ю.Є. Атаманова визначає, що досягнення певної формальної та змістовної єдності веб-сайтом здійснюється за допомогою трьох основних складових, а саме: (1) програмним та апаратним засобам; (2) адресі у мережі Інтернет або доменному імені; (3) інформаційному наповненню, яке охоплює текстову, графічну, аудіо-візуальну інформацію. Кожна з цих складових також розглядається як окремий об'єкт інтелектуальної власності, та власниками прав на цю інформацію можуть бути різні люди. У той же час сам веб-сайт пропонується визнавати складним об'єктом, який становить собою поєднання різних об'єктів інтелектуальної власності, кожний з яких може мати самостійну правову охорону [1, с. 8].

І.М. Рассолов, розглядає сайт як базу даних, що являє собою комплекс гіпертекстових документів, стверджує що копіювання, розповсюдження та інше використання матеріалів з сайту є порушенням майнових прав автора сайту. У випадку перевидання частини сайту, що є самостійним твором, що охороняється авторським правом, та подальшого використання копії є порушенням прав як сайту, так і власника статті [2, с. 152].

Отже, метою цієї статті є аналіз розроблених світовою практикою заходів для захисту авторських прав та шляхи їх впровадження серед українських користувачів.

На сьогоднішній день до найбільш поширених механізмів захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті належать: самозахист прав та захист прав у судовому та адміністративно-правовому порядку. Але на практиці отримання захисту прав інтелектуальної власності, порушених у мережі Інтернет, з'являються така проблема, як відсутність належного законодавчого регулювання відносин. Також доступність інтернету з будь-якого місця тягне за собою складність визначення порушника, що дійсно вчинив порушення та неможливість знаходження належних доказів для доведення вини. Слід відзначити, що вітчизняне законодавство не визначає особливостей регулювання та захисту авторських прав у мережі Інтернет, факт чого стає підставою для поширення норм ст. 50 Закону України (далі – ЗУ) «Про авторське право і суміжні права» щодо встановлення тих дій, які визнаються порушенням авторського права та суміжних прав [3].

М.В. Гура вважає необхідним посилити охорону авторських прав в Інтернеті, перш за все, за допомогою визначення правового режиму Інтернет-сайтів у Цивільному кодексі України. Також, на його думку, потребують перегляду та вдосконалення особливості правового захисту та способи стягнення матеріальної компенсації за порушення академічної доброчесності.

Цікавим також є підхід до прав інтелектуальної власності. Нинішній стан правової культури в суспільстві чітко окреслює межі антиплагіату. З однієї сторони забороняється розміщення матеріалу на сайтах без згоди автора або без зазначення його імені, але з іншої сторони, у більшості випадків відповідальність за плагіат несе не людина, що порушила права, а саме веб-сайт чи власник цього сайту. У п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» № 1 від 27.02.2009 р., зазначено, що саме власник сайту буде відповідачем за плагіат, коли автор інформації що була поширена невідомий або інформація є анонімною, а доступ до сайту, в свою чергу, є вільним.

Достеменно позицію зайняли й російські суди, яка відбилася у Постанові Пленуму Верховного Суду РФ від 19.06.2006 р. № 15 «Про певні питання, що виникли в судах при розгляді цивільних справ, пов'язаних із застосуванням законодавства про авторські і суміжні права». Пункт 25 цієї Постанови відносить до осіб, що потенційно можуть порушувати авторські або суміжні права у телекомунікаційних мережах, в тому числі в Інтернеті, й власників сайту, на якому нелегально розміщені твори або було порушення суміжних прав [2, с. 152–153]. Отже, встановлення винних дій щодо власника веб-сайту дозволяє стверджувати, що основна вимога до нього полягає у видаленні інформації, що порушує авторські права. І лише у випадку його освіченості у вчиненні такого порушення та не прийнятті жодних заходів для припинення такого порушення, можна ставити питання про відшкодування в сторону автора [4].

Другий рівень механізму захисту авторських прав, порушених у мережі Інтернет, стосується відповідальності провайдера. Слід зазначити, що у міжнародній практиці сформувалися два основних підходи до відповідальності цих суб'єктів: горизонтальний та

альтернативний. За «горизонтальним підходом» ISP-провайдери несуть відповідальність тільки в тому випадку, якщо є технічна можливість запобігти передачі матеріалу, що порушує права власності третіх осіб, а також провайдер сам усвідомлює про існування такого матеріалу. Відповідно до «альтернативного підходу» відбувається видалення веб-сайту, зміст якого порушує виключні права інтелектуальної власності третіх осіб, або блокування доступу до сайту. Такі підходи функціонують у системі Google, але більшість українських користувачів навіть не здогадуються про це.

Наприкінці минулого року Державною службою інтелектуальної власності України (далі – Служба) було доопрацьовано та подано на громадське обговорення проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (далі – проект Закону). Головною ідеєю було надання права сервісній службі здійснювати блокування сайту на підставі звернення особи, яка вважає, що даний сайт або інформація розміщена на ньому порушує її авторські права. Багато зауважень з боку учасників інтернет-відносин викликала така пропозиція в Україні. Ідея щодо покращення захисту інтелектуальних прав в Україні не прижилась, а активні користувачі мережі Інтернет порахували цей метод упередженим та невідповідним чинному законодавству України [5].

Пропозиція посилення контролю на функціонування веб-сайтів та відповідальності за порушення авторських прав на викладених матеріалах у вітчизняній медіа-спільноті викликали активний супротив. Звичайно, запропонований у проекті Закону правовий механізм захисту порушених в Інтернеті авторських та суміжних прав потребує допрацювання, але зовсім відмовившись від рішучих дій неможливо зупинити та належним чином покарати порушення авторських прав.

Список використаних джерел:

1. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи / Ю.Є. Атаманова // Право та інновації. – 2014. – № 3. – С. 7–14.
2. Рассолов И.М. Право и Интернет: теоретические проблемы / И.М. Рассолов. – 2-е изд. – Норма, 2009. – 210 с.

3. Про авторське право і суміжні права / Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

4. Кондрашов М. Защита интеллектуальной собственности при использовании файлообменных сетей / М. Кондрашов // Хоз-во и право. – 2010. – № 9. – С. 49–56.

5. Лист № 191 від 30.12.2013 р. Держпідприємництва України щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inau.org.ua/20.1573.0.0.1.0.phtml>

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аніна О.О.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Міжнародні соціальні стандарти є комплексом норм, які закріплені в різних міжнародно-правових актах. Вони визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність. Окрім цього, міжнародні документи мають великий вплив на національне законодавство у сфері соціального забезпечення. Імплетентація міжнародних-правових стандартів в національному законодавстві є засобом розвитку національного законодавства у напрямку втілення верховенства права, рівності та соціальної справедливості.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана 21 березня 2014 року, вимагає від держави формування соціально-економічної політики, метою якої повинно бути досягнення європейських стандартів рівня життя і доступність, фінансова стабільність та якість системи соціального захисту громадян. Економічні реформи в Україні, які відбуваються протягом останніх років, свідчать про досягнення зовсім протилежного суперечливого результату – глобального перерозподілу національного багатства і доходів населення, а безсистемні заходи соціальної політики не мають відчутного ефекту та істотно не впливають на масштаби бідності [1, с. 104]. Необхідність впровадження європейських інструментів соціального забезпечення спричинена також проведенням Операції об'єднаних сил на сході України, які мають наслідком внутрішнє переміщення осіб. Тому

одним із правових інструментів європейської інтеграції є адаптація національного законодавства України зі стандартами ЄС з метою покращення ситуації із соціальним захистом осіб в Україні.

У юридичній літературі зазначену проблематику частково розглянуто в працях таких учених-юристів, як: В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, С.В. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Т.З. Герасимів, С.І. Запара, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, Л.Ю. Малюга, В.П. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипка, Т.М. Ругляк, С.М. Синчук, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та ін. Слід зауважити, що незважаючи на значний доробок науковців, вищезазначена тематика потребує подальшого дослідження та розвитку, з огляду на її важливу роль в Україні.

Перш за все, варто зауважити, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення терміну міжнародних соціальних стандартів. На думку С.І. Запари, яку ми підтримуємо, міжнародний соціальний стандарт – це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку [2, с. 447]. Тобто міжнародні соціальні стандарти, які створенні на основі міжнародних угод для соціального розвитку держав, а саме створення гідних умов життєдіяльності людей, забезпечення розвитку особи та соціальну захищеність.

Окрім цього, Н.Б. Болотіна наголошує на тому, що міжнародні правові стандарти, відображають: 1) міжнародне правове регулювання відносин у сфері соціального захисту; 2) стандарти ООН у сфері соціального захисту; 3) конвенції МОП у сфері соціального захисту; 4) європейські міжнародні стандарти в галузі соціального захисту [3, с. 100–105]. На думку М.М. Шумила, міжнародні стандарти у сфері соціального захисту варто розуміти як соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого дає рівну можливість непрацездатним особам реалізовувати свої права та свободи в повному обсязі [4, с. 243–244].

На основі вищезазначених позицій, ми можемо зробити висновок, що міжнародні стандарти соціального забезпечення обов'язково мають наступні ознаки:

- 1) закріплені в міждержавних угодах;
- 2) текстуально уніфіковані й функціонально універсальні;
- 3) у разі їхнього недотримання або порушення передбачається застосування санкцій політико-юридичного чи політичного характеру;
- 4) основною метою стандартів є створення економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку;
- 5) стандарти включають систему норм, положень, стандартів з питань соціального забезпечення.

Джерелами міжнародних правових стандартів, є, по-перше, міжнародні нормативно-правові акти Організації Об'єднаних Націй і Міжнародної організації праці, по-друге, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. За географічною сферою міжнародні норми, які визначають міжнародні правові стандарти поділяються на кілька груп. Перша група складається з універсальних, які займають найвищий рівень цінності таких стандартів, вони повинні виконуватися у більшості країнах світу. Друга група включає в себе регіональні, які чинні тільки в межах конкретного регіону (наприклад, країни Африки, Європи, Латинської Америки). Остання група складається з двосторонніх, які є обов'язковими тільки для країн-підписантів.

Соціальних стандарти, зокрема, захищаються та закріплюються наступними документами: 1) Загальна декларація прав людини 1948 р.; 2) Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права 1966 р.; 3) Європейська соціальна хартія 1996 р.; 4) Основоположні конвенції МОП та інші.

В національному законодавстві, стаття 9 Конституції України закріплює положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Із положень Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 випливає, що Україна визнає пріоритет міжнародного права, тобто, якщо

міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому законом порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Україна ще досить повільно підходить до питань щодо ратифікації міжнародних нормативних актів, які стосуються соціального захисту громадян, що негативно впливає на проблему наближення національного права до європейського права та імплементацію європейських міжнародних стандартів у галузі соціального забезпечення в юридичну практику України.

Неможливо не погодитись із С. Бичковим, який зазначає, що специфічні особливості розвитку нашої держави не дають змоги автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти з соціального захисту населення в законодавство України, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Таким чином, трансформація соціального захисту населення України з урахуванням набутого світового досвіду потребує особливого підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку держави [5, с. 194]. Можна підсумувати, що на даний час рівень економічного розвитку нашої країни позбавляє можливості автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення у законодавство України.

Крім цього, в юридичній літературі виокремлюють і такі проблеми, які постають на шляху адаптації законодавства України до міжнародних стандартів, зокрема, відсутність належного способу оприлюднення міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною. Так, Т.М. Ругляк вважає, що через це знижується ефективність їх оприлюднення як громадянам, так і науковій спільноті, що спричиняє виникнення розбіжностей та неточностей у перекладах документів, як правило, здійснених лінгвістами, які не завжди вірно трактують юридичні терміни [6, с. 125]. Як зазначає Ірина Новосельська, великою проблемою є часткове виконання чинного міжнародного законодавства в національній правовій системі [7, с. 2]. Не можемо не погодитися з цією думкою, оскільки часто Україна не має фінансовою спроможності для забезпечення окремих положень міжнародно-правових актів.

Також, проблемою є відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також, відсутність відповідальності за недотримання, що значно впливає на ефективність впровадження міжнародних актів у життя. Існує позасудовий (звіти про виконання міжнародних зобов'язань) та судовий способи перевірки дотримання даних актів державами (наприклад, через Європейський суд з прав людини). На сьогоднішній день, за кількістю звернень громадян до даного суду, Україна займає четверте місце. Тому, можемо зробити висновок, що, в Україні багато положень, які були ратифіковані та закріплені в національному законодавстві мають здебільшого декларативний характер.

Не можемо не зазначити, ще одну проблему, яка полягає в тому, що на сьогоднішній день Україна не ратифікувала ряд нормативно-правових актів, які, на нашу думку, є важливими та відносяться до міжнародно-правових стандартів, а саме положення ст. 12 та ст. 13 Європейської соціальної хартії (право на соціальне забезпечення та на соціальну і медичну допомогу) незважаючи на закріплення таких прав у ст. 46 та ст. 49 Конституції України, відсутність ратифікації цих положень є перешкодою для України на шляху євроінтеграції.

Підсумовуючи, хотіли б зазначити, що міжнародні-правові стандарти – це сукупність існуючих норм і принципів у галузі прав людини, яка розроблена за участю держав у процесі міжнародного співіснування і міститься у відповідних міжнародно-правових документах. Основним джерелом міжнародно-правових стандартів є нормативно-правові акти ООН і МОП, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. Україна на законодавчому рівні закріпила, що міжнародно-правові акти стають частиною національного законодавства тільки після ратифікації або коли була надана згода на обов'язковість Верховною Радою України. Наша держава підписала більшість нормативно-правових актів, які є джерелом міжнародно-правових стандартів соціального захисту, але разом з тим, є ряд не ратифікованих положень, які є дуже важливими для євроінтеграції України. Також, можна виділити ряд інших проблем, такі як фінансова неспроможність України для втілення деяких положень міжнародних зобов'язань, що автоматично позбавляє можливості запровадити та

підтримувати загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення в Україні. Проблемою є і відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також відсутність відповідальності за недотримання.

На нашу думку, для подолання цих проблем, як зауважив В.Л. Костюк [8, с. 71], потрібно розробити та запровадити Національну стратегію соціальних реформ та розвиток законодавства про соціальне забезпечення, Національну концепцію імплементації європейських соціальних стандартів; Європейські та наукові соціально-правові експертизи проектів нормативно-правових актів про соціальне забезпечення. Важливо також впроваджувати постійний моніторинг дотримання законодавства про соціальне забезпечення та посилення ефективності та доступності механізмів реалізації, гарантування, правової охорони права на соціальний захист (соціальне забезпечення) та інших суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Адаптація національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів як складова модернізації системи соціального захисту України. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 3. С. 32–36.
2. Запара С.І. До питання про сутність соціального міжнародного стандарту. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення : тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнарод. наук.-практ. конфер. / за ред. В.В. Жернакова. Харків : Кросроуд, 2011. 540 с.
3. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальний захист в Україні. Київ : Знання, 2010. 107 с.
4. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
5. Бичков С. Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу та можливість адаптації набутого досвіду до умов України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2006. № 3. С. 194.
6. Ругляк Т.М. Міжнародні акти як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 37. С. 120–125.
7. Новосельська І. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. С. 95–97.
8. Костюк В.Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерела права соціального забезпечення: Наукові-теоретичні аспекти. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Том 1. 2018. С. 68–73.

Басараб М.Ю.

студентка;

Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ

З огляду на останні події у світі та у зв'язку з запровадженням Кабінетом Міністрів України карантинном, наразі однією з найактуальніших проблем стало питання правового регулювання трудових відносин. Проте незважаючи на нові обмежувальні заходи, необхідно пам'ятати, що відповідні правила не скасовують головні положення чинного КЗпП України, а лише врегульовують окремі положення спеціальними законами. Тим не менш теперішня ситуація викликає чимало питань щодо оплати праці, відпустки та загального режиму роботи.

Щодо особливого режиму роботи, у прикінцевих положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» зазначається, що на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) роботодавець може доручити працівникові, у т. ч. державному службовцю, службовцю органу місцевого самоврядування, виконувати протягом певного періоду роботу, визначену трудовим договором, вдома. Окрім того, встановлено, що власником підприємства, установи, організації або уповноваженим органом може змінюватися режим роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб [1]. Тобто в цій ситуації, можна говорити про гнучкий режим робочого часу та неповний робочий час. Гнучкий режим робочого часу позначає таку форму організації праці, при якій працівники можуть самостійно регулювати час початку, закінчення та тривалості робочого

часу впродовж робочого дня. Оскільки за таких умов загальна сума годин роботи однаково має дорівнювати 40-годинному робочому тижню, то застосування гнучкого режиму робочого часу не тягне змін в нормуванні та оплаті праці працівників та інші трудові права працівників.

Другим варіантом є неповний робочий час. По-перше, він може встановлюватися шляхом зменшення тривалості щоденної роботи, по-друге, кількості днів роботи протягом тижня, або ж одночасно шляхом зменшення і кількості годин роботи протягом дня, і кількості робочих днів протягом тижня [2]. Оплата праці в таких випадках повинна обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку. Проте варто зазначити, що робота на таких умовах не обмежує будь-яких трудових прав працівників (у т.ч. скорочення тривалості щорічної основної відпустки).

Ще одним особливим варіантом є можливість виконання трудових обов'язків дистанційно. У такому випадку, працівник виконує свої обов'язки за місцем проживання або в іншому місці на його вибір. Як і під час застосування гнучкого режиму, оплата праці здійснюється у повному обсязі та у визначений час, якщо інше не передбачено у письмовій домовленості між працівником та роботодавцем. І знову ж таки, такий варіант не повинен обмежувати будь-які трудові права працівників [3].

Оплата праці – одна з найважливіших категорій у системі умов праці. Заробітна плата працівника незалежно від виду підприємства визначається його особистим трудовим вкладом, залежить від кінцевих результатів роботи підприємства, регулюється податками і максимальними розмірами не обмежується [4]. Відповідно в умовах карантину оплата праці буде прямо залежати від режиму роботи. Як вже зазначалося вище, при встановленні гнучкого робочого часу або при переведенні працівників на умови дистанційної чи віддаленої роботи, оплата праці буде здійснюватися у повному обсязі. Натомість при встановленні неповного робочого часу, заробітна плата буде обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Важливий момент полягає і у порядку надання відпустки. За бажанням та можливістю працівника йому може бути надано відпустку – як оплачувану, так і неоплачувану. У Законі України «Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» було доповнено статтю 26 Закону України «Про відпустки» частиною третьою у якій вказано, що у разі встановлення Кабінетом Міністрів України карантину термін перебування у відпустці без збереження заробітної плати на період карантину не включається у загальний термін [1].

Варто також додати, що ряд норм закону № 540-IX врегульовують також питання втрати роботи або частини заробітної плати. У ньому теж передбачено допомогу по частковому безробіттю у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції без припинення трудових відносин у разі, якщо роботодавцем вживаються заходи щодо профілактики та запобігання поширенню епідемії на виконання відповідного рішення місцевої державної адміністрації. Окрім того, допомога по частковому безробіттю надається застрахованим особам у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) діяльності через проведення заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), передбачених карантинном, встановленим Кабінетом Міністрів України, за зверненням роботодавця для її виплати працівникам [1].

Враховуючи вище наведене, можна сказати, що світова пандемія внесла чимало корективів у трудову діяльність. Проте усі зміни правового регулювання трудових відносин були необхідними і хоча й приймалися у досить короткий час передбачили майже усі аспекти охорони основних категорій у системі умов праці.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

2. Щодо надання роз'яснень стосовно деяких норм чинного законодавства в частині захисту прав працівників. Лист, Витяг, Питання-відповідь від 29.03.2007. *База даних «Законодавство України» / ВР України*.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v713_203-07#Text (дата звернення: 14.11.2020).

3. Особливі режими роботи працівників під час карантину.

URL: <http://pravokator.club/statti/osoblyvi-rezhymy-roboty-pratsivnykiv-pid-chas-karantynu/>

4. Оплата праці на підприємстві. URL: <https://library.if.ua/book/20/1629.html>

Небожук А.Р.

студентка 2 курсу ОП «Магістр»,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ

В усіх країнах світу та в Україні існує таке соціальне явище, як сирітство, що потребує особливої уваги з боку держави. Щороку близько 8 тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є однією з важливих складових соціальної політики держави. Соціальним захистом позначають увесь комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини.

Крім того, у зв'язку з адаптацією законодавства України до європейських стандартів та необхідністю досягнення критеріїв та вимог, що висуваються до кандидатів для вступу до Європейського Союзу, потребує реалізації завдання створення найкращих умов для життєдіяльності людей і досягнення соціальної справедливості, розвиток системи соціального забезпечення, стандартизація системи соціальних пільг та допомог. Саме в системі соціального захисту

відображається сутність соціальної політики держави, реалізується право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, користування послугами соціальних служб та інше [1, с. 90].

Створення прийнятних умов для соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення. Воно полягає в інтеграції осиротілих дітей в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Органи державної влади й місцевого самоврядування покликані вирішувати це питання, оскільки як діяльність держави соціальний захист відноситься до одного із напрямів соціальної політики.

Дослідженню особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, присвячені праці вітчизняних фахівців: А.В. Євдокимова, О.О. Кармазіна, Н.М. Комарова, Л.Ф. Кривачук, Л.Ю. Малюга, Л.М. Мельничук, О.М. Ноздріна, І.В. Пеша, О.С. Погрібна, Т.І. Шевченко та ін. Підтримуючи суттєвий внесок цих та інших вчених, справедливим буде наголосити, що питання особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування потребує наукового аналізу з врахуванням останніх змін у соціальній політиці держави.

До сучасних інституційних форм вирішення проблеми дітей-сирітства та дітей, що позбавлені батьківського піклування відносять: усиновлення (удочеріння); встановлення опіки та піклування; передача дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [2, с. 71]. На законодавчому рівні розпочато реформування державної системи опіки, яке спрямоване на деінституалізацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сформовано правовий та фінансовий механізми розвитку альтернативних форм сімейного виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, створено єдину базу даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усунуто дискримінацію у фінансуванні утримання таких дітей залежно від форми влаштування та ін. [3]. Вжиті заходи дозволили зменшити безпритульність дітей, активізувати їх усиновлення громадянами України, забезпечити

пріоритетність національного усиновлення над міждержавним. Унаслідок розвитку сімейних форм виховання значно зменшилася кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у заклади для таких дітей [4].

За даними Міністерства соціальної політики станом на 31.03.2018 року в Україні функціонує 1039 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 6 929 дітей та 3 646 прийомних сімей, в яких виховується 6 863 дитини. У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховується 13 792 дитини. У сім'ях опікунів, піклувальників виховується 51 204 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Загалом сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 64 996 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За 2018 рік спостерігається збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на 40 осіб або 0,8% [5].

За статистичними даними служб у справах дітей області загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського, що перебувають на первинному обліку відповідних служб, складає 4749, з яких біологічних сиріт – 1558, або 33%. Відсоткова чисельність дітей що набули статус «діти – сироти», при наявності в них батьків, складає наступну картину: 80% дітей, батьки яких нехтували батьківськими обов'язками, вели асоціальний спосіб життя у зв'язку з цим їх позбавили батьківських прав; 5% дітей, батьки яких покинули у пологових будинках, медичних закладах; 3% дітей, батьки яких визнанні судом безвісно відсутніми, померлими; 1% дітей, батьки яких визнанні судом недієздатними, або таких, що з певних причин не можуть забезпечити належного утримання та догляду за дитиною (тяжко хворіють); 6% дітей, батьки яких знаходяться у місцях позбавлення волі; 4% дітей, які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав. Відповідно до аналізу – 45(-2) дітей постраждали від фізичного насильства, 3(+1) – від сексуального, 22(-2) – від психологічного. Загалом протягом 2018 року розглянуто 123 повідомлення про скоєння насильства в сім'ї над дитиною та 2 – поза сімейним оточенням. Одна дитина була вилучена із сім'ї у зв'язку із скоєнням фізичного насильства.

Здійснюючи захист дітей, яких було виявлено як постраждалих від жорстокого поводження протягом 2018 року, службами у справах дітей спільно з іншими суб'єктами, причетними до соціального захисту дітей, були вжиті наступні заходи соціально-правового характеру: 11 дітей отримали психологічну допомогу; 3 медичну допомогу; 56 комплексну допомогу; 55 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 осіб притягнуто до кримінальної відповідальності. В судовому порядку захищені інтереси 7 дітей; 3 батьків позбавлені батьківських прав. Служби у справах дітей в своїй роботі за для вирішення вищенаведеної проблематики у звітному періоді, прийняли до вжиття заходи, щодо захисту дітей, які зазнавали насильницькі дії в сім'ї та поза її межами – 3 отримали психологічну допомогу; 27 отримали комплексну допомогу; 4 дітей було вилучено з сімейного оточення. За скоєння насильства над дитиною: 17 дорослих осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 дорослих осіб притягнуто до кримінальної відповідальності; 7 дітей направлено на обстеження до закладів охорони здоров'я, в судовому порядку захищені інтереси 1 дитини [6].

Окрім цього, усе частіше можна почути такий термін, як «соціальні сироти». Недостатній державний захист та підтримка особливих сімей, знижує потенційну можливість усунення певних ризиків у родині зі складними життєвими обставинами, а саме жорстке поводження з дітьми, алкоголізм та наркотична залежність батьків, залишають у сприйнятті дитиною навколишнього середовища негативний вплив, що підштовхує та дає приклад сприйняття життя й поводження у суспільстві таким самим чином. Відповідно до ситуації, що супроводжується соціальними, економічними, психологічними причинами, більшість дітей при наявності у них родини залишаються «соціальними сиротами», до яких можна віднести безпритульних і бездоглядних дітей, тих що перебувають на вулиці [7].

Відмічаючи важливість інтеграції осиротілих дітей в соціум через сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на нашу думку, необхідно одночасно активізувати процеси розвитку системи соціального захисту, спрямовані на усунення причин виникнення соціальних сиріт. Запобігання соціального сирітства через виявлення та поступове усунення причин його виникнення є першочерговим завданням для органів державного управління. Комплекс

таких заходів відноситься до першого рівня ієрархії управління у сфері захисту соціально незахищених дітей. Другий рівень ієрархії передбачає заходи, спрямовані на повернення дітей до біологічних батьків. Третій, четвертий та п'ятий рівні – відповідно проведення заходів щодо усиновлення (удочеріння), встановлення опіки та піклування і передачі дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Крім того, указ Президента України від 22 жовтня 2012 р. № 609 «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» [8] прийнятий з метою забезпечення реалізації кожною дитиною права на виховання в сім'ї, зростання в безпечному сімейному оточенні, підвищення ефективності роботи державних органів та органів місцевого самоврядування із запобігання соціальному сирітству, вдосконалення системи надання соціальних послуг дітям і сім'ям з дітьми.

Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року визначає мету, основні завдання, спрямовані на створення умов для забезпечення належного соціального захисту дітей та сімей, що мають дітей і опинилися в складних життєвих обставинах, утвердження в суспільстві сімейних цінностей, виховання відповідального батьківства, зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах, дітей, які перебувають поза сімейним оточенням. У відповідності до змісту завдань, що стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представляється доцільним розвивати систему соціального захисту таких дітей, виходячи з ієрархії управління у цій сфері, де завдання щодо управління згруповані за принципом пріоритетності їх виконання.

Таким чином, дослідження особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у 2015–2020 роках дає змогу зробити висновок, що державна політика України даної категорії осіб орієнтується на міжнародні вимоги та стандарти соціального захисту та спрямована на розвиток і підтримку національного усиновлення та інших форм сімейного виховання таких дітей. Оскільки діти складають найбільш перспективну для розвитку країни частину населення, необхідно

забезпечити їх безпеку та розвиток в рідній країні. Реалізація всебічного превентивного контролю питань захисту дітей в усіх сферах діяльності сприятиме посиленню захищеності дітей, що допоможе зменшити ризики неефективного функціонування механізму соціального захисту дітей в Україні.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. Т. 1. С. 89–95.
2. Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування : 2-ге видання / [Н.М. Комарова, Л.М. Мельничук, І.В. Пеша та ін.]. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 128 с.
3. Ноздріна О.М. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2006. № 33. С. 262–271.
4. Погрібна О.С., Шевченко Т.І., Євдокимова А.В. Державне управління у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Сумській області. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2015. № 4.
5. Мета деінституалізації – реалізація права кожної дитини на сім'ю. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html>
6. Захист дітей, які потребують особливого захисту суспільства. Статистичний збірник її Державна служба статистики України. Київ, 2018. С. 77. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf
7. Кривачук Л.Ф. Державна політика в сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація. Львів : ЛДФА, 2012. 480 с.
8. Указ Президента України «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» № 609/2012 від 22 жовтня 2012 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>

Свищо В.С.

студентка;

Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ. ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У сучасних умовах розвитку Україна прагне до європейської інтеграції у зв'язку з перспективами, які відкриває перед нами європейський ринок. Кожна країна ЄС дбайливо ставиться до реалізації соціальної політики на своїй території, створює належні та прогресивні умови для розвитку суспільства шляхом впровадження нових механізмів гарантування та реалізації прав людини в соціально-економічній сфері. У нашій державі також активно проводиться реформування соціального сектору. У зв'язку з розробкою проекту Трудового кодексу України вбачається необхідність осучаснення трудового законодавства та його адаптування до теперішнього рівня розвитку трудових правовідносин [1, с. 84].

Ознакою сучасного світу є його стрімкий розвиток: кожен день з'являються нові технології, вдосконалюються механізми та процеси, посилюються глобалізаційні процеси, що зумовлюють завдяки новим технологіям швидкий обмін інформацією. Очевидно, що трудові права відтепер є одним із головних та визначальних чинників подальшого розвитку міжнародного співробітництва. І якщо раніше трудові права були лише декларативними можливостями людини, то тепер від рівня їхнього визнання та забезпечення залежить і становище країни на міжнародній арені, розвиток та встановлення з нею політичних, економічних зв'язків.

Одним із основоположних інститутів трудового права є інститут трудового договору, адже саме він слугує підставою виникнення трудових правовідносин між працівником і роботодавцем. Проте форми укладення такого договору залишаються незмінними, що

суперечить повноцінному реформуванню та вдосконаленню зазначеного інституту [2, с. 43–44].

Так, наприклад, у ч. 1 ст. 24 КЗпП передбачено, що «трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі», і додатково визначається перелік пунктів щодо обов'язковості дотримання суто письмової форми сторонами договору [3].

Трудовий договір є угодою між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [4].

Проте з розвитком технологій, впровадженням нових систем комунікації за допомогою всесвітньої мережі «Інтернет», виникла можливість укладення трудового договору в електронному вигляді та необхідність закріплення такої можливості на законодавчому рівні.

У ч. 1 ст. 5 Закону України (від 22.05.2003 р. № 36, ст. 275) «Про електронні документи та електронний документообіг» надається чітке визначення електронного документа: ним визначається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [5].

За законодавством України, видається можливим укладення трудового договору шляхом оформлення його у формі електронного документа, який за дотримання необхідних умов, урахуваючи загальні уявлення про зміст договору, буде вважатися дійсним. Тобто структура трудового договору буде цілком збережена, основною відмінністю стане тільки спосіб закріплення прав та обов'язків сторін та істотних умов, без яких такий договір буде вважатися неукладеним.

Однак, чинним законодавством передбачено укладання трудового договору в письмовій та усній формах, та перевага все ж надається саме письмовій.

Також у ч. 4 ст. 5 зазначеного Закону указано, що візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які

він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною. Тобто суб'єкти трудових правовідносин можуть укладати трудовий договір в електронній формі, а потім для зручності вже укладений документ роздрукувати на папері [6, с. 136].

Сучасний досвід європейських країн, зокрема Данії, Німеччини та Великобританії, демонструє високу ефективність використання на практиці електронного документообігу у різних сферах трудової діяльності працівників. Якщо раніше вся документальна база містилась виключно в паперовому вигляді, то наразі як альтернатива існує електронний варіант документів [7, с. 145–146].

Такий підхід дозволяє, як засвідчує практика, спростити саму процедуру укладення трудових договорів, оскільки працівники можуть розпочинати виконання своїх трудових обов'язків, не витрачаючи час на особисту присутність під час їх укладення з роботодавцем. Безперечна перевага електронного документообігу полягає також у тому, що він поступово буде зменшувати обсяг паперових документів і проблем, пов'язаних із їх використанням, таких, наприклад, як втрата документа, складність внесення змін тощо. На додачу, комп'ютеризація, що стане необхідним наслідком такої перебудови, дозволить зменшити витрати на додаткові штатні одиниці, до кола обов'язків яких входить робота з паперовими носіями [1, с. 85].

Враховуючи вищенаведене, слід підсумувати, що в контексті реформування трудового законодавства, на нашу думку, доцільно було б врахувати світову технологізацію та запровадити законодавчі підстави для використання електронних форм трудових договорів, що буде сприяти подальшому розвитку соціально-трудових відносин.

Список використаних джерел:

1. Швець Н., Черняченко Д. Електронна форма трудового договору в контексті реформування законодавства про працю. *Підприємництво, господарство і право*. № 1. 2019. С. 84–89.
2. Прогонюк Л. Ю. Сучасні тенденції розвитку трудових прав в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2019. С. 42–46.
3. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 24.
4. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 21.

5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 09.11.2020).

6. Поклонська О.Ю. Форма трудового договору в контексті національного законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 134–137.

7. Бурчак А.Ю. Електронна форма трудового договору. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 52. С. 144–148.

Трусов Я.І.

курсант,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ФРІЛАНСЕРОМ

Дослідження юридичних гарантій реалізації особою права на працю у трудовому праві великою мірою пов'язане з трудовим договором як основоположним і фундаментальним правочином з питань праці.

Поняття трудового договору закріпленого у чинному законодавстві. Згідно з положеннями ст. 21 Кодексу законів про працю, поняття трудового договору визначено як угоду між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [1]. Однак наведене визначення не відповідає сучасному поняттю трудового договору та сучасним реаліям існування соціально-трудових відносин так як сучасність не стоїть на місці, наразі працювати можна не виходячи з власного будинку.

Інтернет скоротив, а то й усунув дистанції між партнерами, колегами, підлеглим і керівником, замовником і виконавцем. Досягати значного відсотка поставленої роботодавцем мети віднедавна можна, не виходячи за межі власного житла, що значно спрощує супутні клопоти й зменшує пов'язані з ними витрати, дає можливість повною мірою сконцентруватися на досягненні результату.

Фріланс – це співпраця з замовником/роботодавцем переважно на тимчасовій основі, що здійснюється через інтернет-мережу. Замовлені завдання виконуються на території виконавця, а не замовника. Причини виникнення й розвитку фрілансу на українському ринку праці різні, але найчастіше це потреба в додатковому заробітку. Інші мотиви часткового фрілансу значно розширилися завдяки швидкому розвитку сфери послуг, подальшому поглибленню поділу інтелектуальної праці, стрімкому прогресу цифрових технологій [2, с. 285].

Однією з особливостей фрілансу є строковість договору, яким узаконюються правовідносини замовника й виконавця. Як правило строк цей перебуває в прямій залежності від виконаного завдання й досягнутої мети.

Строк договору за своєю сутністю є правовстановлювальним, оскільки від його узгодження залежить факт виникнення суб'єктивних прав, а також обов'язків строкового трудового договору [3, с. 21].

Як видається, на сьогодні фрілансери – це незалежні висококваліфіковані працівники, які не перебувають у штаті організацій, а самостійно надають послуги замовникам завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій без укладання довгострокового трудового договору. Практично всі фрілансери використовують інформаційно-комп'ютерні технології для зв'язку із замовниками, для отримання й поширення інформації про себе. Однак більшість, яка дедалі зростає, фрілансерів здійснюють свою основну діяльність, працюючи дистанційно на комп'ютері, практично майже ніколи не зустрічаючись зі своїми замовниками [2, с. 287].

Отже, ознаками фрілансу є: дистанційність, інтерактивність комунікації та чіткість окреслених термінів виконання завдань.

Розглянемо переваги та недоліки фрілансу, зі сторони фрілансера та роботодавця. Перевагами роботи фрілансера є: незалежність, свобода вибору робочого завдання; вільний графік роботи;

можливість працювати вдома без необхідності постійної витрати на транспорт за для того щоб добратись до місця роботи; максимально комфортні умови праці; порівняно високий рівень доходу та мінімальний процент витрат; можливості для міжнародної співпраці; можливість самостійно обирати партнерів, а не підлаштовуватися під наявний колектив [4, с. 23] та інші.

Недоліками роботи фрілансера є: не завжди є гарантії отримання оплати за виконану роботу; нестабільність прибутків, періодична робота; відсутність соціального пакету; необхідність самому вести бухгалтерію та платити податки; примарні можливості для якісного кар'єрного росту [4, с. 24].

Достатньо вичерпно охарактеризовано переваги й недоліки фрілансу, проте, якщо заглибитись у психологічний аспект питання, можна дійти висновку, що такий тип організації праці більшою мірою підходить для самодисциплінованих, сумлінних працівників.

Висновки. Отже, фріланс є поширеним і затребуваним видом сучасних трудових правовідносин. Водночас основними труднощами, які стосуються практичної реалізації укладення трудового договору із фрілансером, можна вважати відсутність уніфікованого нормативно-правового акту, який би всебічно й повною мірою врегулював питання пов'язані з цим. Такий трудовий договір наразі набирає розвитку в сучасному виду праці, який попри все потребує вдосконалення законодавчої регламентації, в тому числі із застосуванням досвіду іноземних країн.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

2. Солярчук Н.Ю. Фінансова діяльність в Україні : стан та перспективи державного управління. *Економіка праці та соціальна політика*. 2014. № 4. С. 284–289.

3. Сільченко С.О. Строковий трудовий договір за законодавством України: поняття, види, умови укладення, зміни та припинення. Харків : Золоті сторінки, 2005. С. 203.

4. Лескова Л.Ф. Фріланс та його перспективи на українському ринку праці. *Topical issues of science and education*. 2017. № 3. С. 22–25.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Жиленко Н.В.

аспірант,

Сумський державний університет

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СУБ'ЄКТА З ПРОВЕДЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Чинним законодавством передбачено перелік суб'єктів уповноважених провадити процедури антикорупційної експертизи в Україні. Такі одиниці, у відповідності до власної санкціонованої компетенції, вживають заходи в цьому напрямі, орієнтовані на досягнення відповідних цілей. Діяльність цілої мережі таких суб'єктів, із одного боку, викликана функціональним призначенням і можливостями останніх, а з іншого – намаганням сприяння якості вказаної перевірки.

З-поміж таких складових елементів аналізованої процедури своє місце відводиться й Комітету Верховної Ради України із питань антикорупційної політики. Названа одиниця, в межах власних законодавчо визнаних повноважень провадить заходи антикорупційної експертизи. Відповідно, це актуалізує проблематику вивчення й дослідження правових аспектів діяльності Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики як суб'єкта із проведення антикорупційної експертизи.

У відповідності до ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР [1] вони є органами Верховної Ради України, які утворюються з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямами законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій [1]. Такі суб'єкти будучи невід'ємними підрозділами

законодавчого органу держави орієнтовані на забезпечення якості майбутніх нормативно-правових актів. Як зауважує О. І. Зозуля, вони наділяються Верховною Радою України певними повноваженнями для забезпечення її діяльності, підзвітні перед нею, а парламент так само у відповідних випадках несе відповідальність за роботу своїх комітетів [2, с. 44]. Вказана думка заслуговує на увагу, адже дійсно діяльність депутата з позиції усвідомлення його функцій неодмінно має провадитися й у складі зазначених комітетів. Тому існування цих суб'єктів є закономірним і виправданим, особливо в умовах сьогодення. Більше того, схоже бачення зустрічається у доробках й інших вчених [3, с. 136; 4, с. 96].

Варто також зауважити, що роль цих одиниць постійно помітно зростає. На наше переконання, це обумовлено демократизацією суспільства, розвитком законодавства, зростанням рівня правової культури тощо. Як слушно зауважує В. Ф. Погорілко, загальною тенденцією сьогодення є організаційно-функціональний розвиток і зростання ролі парламентських комітетів і комісій, особливо у демократичних країнах [5, с. 411–412]. Вважаємо, що у подальшому ця тенденція не втратить своєї актуальності й тільки відчутно неодноразово посилюватиметься. Це мотивується частою видозміною особливостей регульованих відносин, їх складністю й багатогранністю.

Сутність комітетів Верховної Ради України полягає у забезпеченні ними фахової й ґрунтовної підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень парламенту, а також напрацюванні проєктів його рішень, що загалом спрощує та пришвидшує діяльність Верховної Ради України [2, с. 52–53]. Комітети і тимчасові комісії парламенту становлять цілісну систему, доповнюючи один одного й відрізняючись крім терміну своєї діяльності спрямованістю та обсягом виконуваних ними завдань. Комітети Верховної Ради України залежно від напрямків їх діяльності поділяються на функціональні (здійснюють одну чи декілька функцій) та галузеві (поширюють діяльність на одну чи декілька галузей економічного чи соціально-культурного будівництва), що забезпечує комплексне охоплення комітетами актуальних напрямків парламентської діяльності, високий рівень їх спеціалізації та оптимальний поділ компетенції [2, с. 52–53, 129]. Усвідомлюємо, що

для можливості змістовно вивчити й проаналізувати ряд нюансів із того чи іншого питання, в контексті потенційного удосконалення законодавства передбачено декілька таких одиниць, які диференціюються за предметами відання.

Серед таких елементів, на поточному етапі державного будівництва, важливе місце відводиться й Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики. Доцільність потреби його функціонування у поточній владній парадигмі не викликає сумніву й критики, заважаючи на помітний суттєвий негативний ефект від різних корупційних проявів. Об'єктивно, його результативна діяльність має важливе значення з позиції необхідної подальшої розбудови антикорупційної інфраструктури в Україні.

Згідно п. 2 додатку до Постанови ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 р. № 19-IX [6] до предмету відання аналізованого комітету віднесено такі напрями діяльності: 1) формування антикорупційної політики; 2) проведення антикорупційної експертизи законопроектів, поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи; 3) запобігання та протидія корупції; 4) запобігання корупції в діяльності юридичних осіб; 5) інші вектори, передбачені законодавством [6]. Як бачимо, робота вказаного суб'єкта орієнтована на широкий діапазон положень, відповідно, пов'язаних із питаннями запобігання корупції. Позитивним убачається те, що окрема позиція присвячена удосконаленню правового забезпечення діяльності ключових антикорупційних інституцій від підсумків роботи яких залежить демонстрація реальних показників із протидії цьому явищу.

Стосовно реалізації заходів із проведення антикорупційної експертизи, то у Рішенні Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики «Регламент розгляду Комітетом проектів нормативно-правових актів» від 12.03.2020 р., протокол № 31 [7] передбачені такі заходи у рамках процедури розгляду вказаного комітету проєктів нормативно-правових актів. Зокрема, визначена шкала оцінювання таких документів, строки для усунення недоліків, встановлюються вимоги до рішення про відповідність зазначених положень тощо. Слід також відмітити, що Комітет Верховної Ради України з питань антикорупційної політики не має власної методології

проведення аналізованих заходів. Згідно п. 6 зазначеного регламенту суб'єкт застосовує відповідні положення Методології проведення антикорупційної експертизи» від 24.04.2017 р. № 1395/5 [8], що є затвердженою Міністерством юстиції України.

Отже, Комітет Верховної Ради України з питань антикорупційної політики здійснює антикорупційної експертизу тих проєктів нормативно-правових актів, які не розглядаються Міністерством юстиції України з цих підстав (ч. 2 ст. 55 ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [9]). У цей же час, вказаний суб'єкт застосовує ту саму методологію, що вищезгаданий головний центральний орган виконавчої влади.

Таким чином, на сучасному етапі нормотворення й реалізації процедур антикорупційної експертизи як невід'ємного атрибуту складного процесу об'єктивізації правових норм вагоме місце у цьому процесі відводиться Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики. Діяльність такої одиниці в цьому напрямі орієнтована на широкий спектр проєктів нормативно-правових актів і, зважаючи, на роль комітетів має вагоме значення з позиції сприяння антикорупційної стійкості останніх.

Основними правовими аспектами й особливостями роботи цих суб'єктів із питань проведення антикорупційної експертизи слід вважати застосування методик Міністерства юстиції України, а також дорадчий характер висновків останніх. У той же час, діяльність Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики в цьому напрямі, на сучасному етапі, є вкрай важливою і заслуговує уваги й подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>
2. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2019. 508 с.
3. Нижник А. І. Сучасні тенденції надання комітатам Верховної Ради України спеціальних повноважень для здійснення парламентського контролю: організаційно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2018. № 4. С. 134–142.
4. Держалюк О. М. Роль парламентських комітетів у відносинах між парламентом і урядом в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4. С. 91–100.

5. Погорілко В. Ф., Фріцький О. Ф., Городецький О. В., Корнієнко М. І. та ін. Конституційне право України. Київ : Наукова думка, 1999. 734 с.

6. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 р. № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>

7. Регламент розгляду Комітетом проектів нормативно-правових актів : рішення Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики від 12.03.2020 р., протокол № 31. URL: <https://crimescor.rada.gov.ua>

8. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 р. № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>

9. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Чайка О.С.

аспірант,

Державний податковий університет

Міністерства фінансів України

ВПЛИВ КАРАНТИНУ НА СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ ПОДАТКОВОГО СПОРУ ЯК ПРЕДМЕТУ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Успішна реалізація норми ч. 2 ст. 3 Конституції України, якою закріплено конституційну формулу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, а головним її обов'язком є утвердження і забезпечення прав і свобод людини безпосередньо залежить від діяльності усіх інститутів держави, ефективність якої виступає, як слушно зауважує О.Л. Соколенко щодо адміністративно-правового механізму захисту прав людини, «своєрідним індикатором розбудови сучасної правової соціально орієнтованої держави» [1, с. 63]. Зазначена теза особливо гостро довела свою актуальність в складний період пандемії в Україні коронавірусу COVID-19, коли проблеми, які виникли у зв'язку із уведенням та дією обмежень і заборон, потребували свого

негайного вирішення у найбільш ефективний спосіб – шляхом реалізації права на звернення до адміністративного суду.

Розглядаючи учасників податкового спору під час карантину, слід вказувати про наявність у них адміністративної і податкової правосуб'єктностей. Остання характеризує учасників податкового спору як суб'єктів, які можуть брати участь і беруть участь у податкових правовідносинах під час карантину.

Виділення елементів публічно-правового спору має здійснюватися із врахуванням поширеного у системному підході уявлення про цілісність системи. М.С. Каган зазначав, що виділення елементів та підсистем, які утворюють цілісність, має бути необхідним і достатнім для самого існування системи. При здійсненні структурного аналізу повинні бути виявлені закономірності взаємозв'язків між елементами системи, які надають їй цілісність і, тим самим, породжують нові властивості, які не зводяться до властивостей елементів, що входять до складу системи (емерджентність); визначення ступеню складності системи, яка залежить від рівнів, на яких розташовані її елементи (якщо на одному рівні, зв'язки мають координаційний характер, якщо на декількох – субординаційний) Таке уявлення про цілісність системи відображає предметний аспект системного дослідження. Іншим, як зазначає вчений, є функціональний аспект, який дозволяє розкрити механізми її внутрішнього функціонування, взаємодію її елементів, а також із оточуючим систему середовищем, взаємодія із яким являє собою зовнішнє функціонування системи [2, с. 12].

Уявлення про публічно-правовий спір з позицій системного підходу, методологічні положення щодо якого сформульовані М.С. Каганом, передбачає ідентифікацію такого спору як цілісного правового утворення. Цілісність означає наявність його меж, змісту та особливостей, що об'єктивно поєднані та дозволяють виділяти його серед інших правових явищ. Межі публічно-правового спору впливають з його предмету, який знаходиться у площині публічно-правових відносин і обмежений діяльністю суб'єктів, наділених владними повноваженнями з метою виконання (реалізації) публічно-владних функцій, покладених на них чинним законодавством. Така діяльність, як вірно вказують дослідники, об'єктивно має конфліктний характер, що визначає (обумовлює) виникнення публічно-правових

спорів. Отже, публічно-правова природа спірних відносин та їх детермінація конфліктною публічно-владною діяльністю уповноважених суб'єктів визначає зміст та особливості публічно-правових спорів. Структура публічно-правового спору з позицій системного підходу являє собою сукупність двох взаємопов'язаних та, водночас, відносно самостійних елементів: предмет і сторони спору. Підстави виникнення публічно-правових спорів недоцільно включати до складу його елементів, враховуючи дві обставини: по-перше, підставу виникнення доцільно уявити як зовнішній чинник впливу на виникнення спірного правовідношення, що доцільно охарактеризувати з позицій зовнішнього функціонування публічно-правового спору (як системи); по-друге, розгляд публічно-правового спору у «вузькому» значенні предмету судової адміністративної юрисдикції визначає необхідність суворого обмеження предметом такого спору, до якого підстави виникнення спору не належать.

Такий підхід дозволяє виділити в якості елементів податкового спору під час карантину тільки його предмет і сторони.

Межі публічно-правових податкових спорів під час карантину визначені правовідносинами щодо застосування імперативних заходів превентивного та примусового характеру у конкретній сфері – податковій. Такі спори виникають у межах правового режиму карантину. Отже, предмет податкових спорів під час карантину обмежений чинним законодавством і поза його межами не може існувати. Податковий спір під час карантину є юридичним явищем, а тому його сторони мають бути визначені податковим законодавством та законодавством, яким регламентовано правове становище учасників податкових правовідносин, які виникають, змінюються і припиняються у зв'язку із застосуванням карантинних обмежень.

Виходячи із судової практики, норм Податкового кодексу України, можна зазначити про те, що предмет податкових спорів у справах, що впливають з відносин у сфері карантину, має стосуватись також порушень податкового законодавства у митній сфері.

Щодо сторін податкового спору під час карантину як наступного його елементу, слід виділити фізичних і юридичних осіб – учасників податкових правовідносин під час карантину як осіб, що не наділені

владними повноваженнями, та суб'єктів владних повноважень, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується.

Таким чином, податковий спір під час дії карантину слід розглядати у широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні такий спір можна розглядати як правове явище об'єктивного характеру та особливий стан охоронного податкового правовідношення, наявність якого обумовлена взаємними претензіями сторін з приводу одного предмету – виконання податкового обов'язку платником податку під час карантину. У широкому значенні податковий спір під час карантину є різновидом податкових спорів і є публічно-правовим.

У вузькому значенні податковий спір під час дії карантину доцільно розглядати як юридичний факт, що є підставою звернення до адміністративного суду. У разі реалізації права на звернення податковий спір набуває форми адміністративної справи (справи адміністративної юрисдикції).

Податковий спір під час карантину визначений як взаємні претензії учасників спору з приводу одного предмету – дотримання загальнообов'язкових правил щодо виконання податкового обов'язку під час карантину. Податковий спір набуває значення юридичного факту у разі викладення платником податку правових вимог щодо предмету спору у позовній заяві акті-документі встановленої форми позовної заяви за передбаченою процесуальним законом процедурою звернення до адміністративного суду або звернення із заявою до адміністративного суду контролюючого органу на підставах і у порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України.

Як предмет адміністративного судочинства податковий спір під час дії карантину характеризується наступними ознаками:

- виявляється у взаємних претензіях сторін з приводу одного і того ж предмету, наявність яких обумовлена протилежними або несумісними інтересами учасників – платників податку та контролюючих органів;
- предмет спору стосується дотримання загальнообов'язкових правил виконання податкового обов'язку під час карантину;

– його учасниками (сторонами) є суб'єкти податкових правовідносин, які наділені адміністративною процесуальною та податковою правосуб'єктністю, особливості яких впливають з правового режиму карантину і визначені чинним законодавством;

– обов'язкова участь як учасника спору контролюючого органу, який виконує публічно-владні управлінські функції у податкових правовідносинах (уповноваженого органу Державної податкової служби України, Державної митної служби України);

– повноваження контролюючого органу у податкових відносинах визначені чинним законодавством, завдяки чому його статус відрізняється від статусу платника податку;

– набуває значення юридичного факту у разі його юридизації за встановленою процесуальним законодавством процедурою.

Список використаних джерел:

1. Соколенко О.Л. Розуміння категорії прав людини як об'єкта адміністративно-правового захисту. *Концептуальні засади реформування адміністративного права та фінансового права України в сучасних умовах*: зб.наук.праць: Матеріали Всеукраїнського «Круглого столу» (м. Київ, 02 листопада 2018 р.) / за заг.ред. д.ю.н., проф., член-кор. НАПрН України О.Ф. Андрійко. К. : Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2018. С. 62–69.

2. Каган М.С. Избранные труды : в VII т. СПб. : Петрополис, 2006. Т. I. Проблемы методологии. 356 с.

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Мельник Т.А.

*старший судовий експерт товарознавчих
та гемологічних досліджень,
Вінницький науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

**ОСОБЛИВОСТІ СКЛЯНИХ ПОБУТОВИХ ТОВАРІВ
В ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ**

Однією з основних матеріальних потреб людини є потреба в їжі. Саме скляний посуд опосередковано призначений для задоволення цієї потреби, оскільки він використовується для прийняття і короткочасного зберігання їжі, або для її приготування та тривалого (або нетривалого) зберігання. Крім утилітарного призначення, скляний посуд має на людину і емоційний вплив, задовольняючи його естетичні потреби. Скляні художньо-декоративні вироби відіграють, як правило, чисто естетичну роль (наприклад, різноманітні скляні прикраси). На сьогодні гостро постало питання якості скляного посуду.

Скло – всі аморфні тіла, одержувані шляхом переохолодження розплаву, незалежно від їх хімічного складу і температурної області затвердіння і які мають в результаті поступового збільшення в'язкості механічними властивостями твердих тіл; причому процес переходу з рідкого стану в склоподібний повинен бути оборотним.

Скло володіє просто унікальними оптичними властивостями: світлопропусканням (прозорістю), світлозаломлення, відображенням, розсіюванням. Прозорість і можливість фарбування скла в будь-які

кольори, висока хімічна стійкість, досить висока міцність і твердість, електроізоляційні і багато інших цінних властивості роблять скло незамінним будівельним матеріалом. Його використовують не тільки для спорудження світлопрозорих конструкцій (вікон, вітражів, ліхтарів), але і як конструкційний і обробний матеріал. У сучасному будівництві висотні будівлі часто мають фасади, повністю виконані зі скла з поліпшеними декоративними, світловідбиваючими і теплозахисними властивостями. Крім того, зі скла отримують різні скловироби (блоки, труби, склопрофилит), ефективні теплоізоляційні матеріали (піноскло і скляну вату), а також скловолокно і склотканини.

Для характеристики споживних властивостей та оцінки якості скляного побутового посуду було досліджено законодавчу та нормативну базу, що регулює якість скляних товарів, а також чинники, які формують якість скляного побутового посуду.

Скляні побутові товари – це товари складного асортименту, які об'єднують велику кількість різноманітних товарів: столовий, господарський та кухонний посуд, художньо-декоративні вироби, лампові вироби та дзеркала.

Скляні побутові товари є невід'ємною частиною предметного середовища, в якому живе сучасна людина; вони мають призначення задовольняти ті чи інші потреби споживача.

Споживні властивості скляних побутових товарів для споживача визначаються комплексом їх функціональних, ергономічних, естетичних властивостей і надійністю.

Аналізуючи функціональні властивості скляного посуду, необхідно зазначити, що кожний виріб, незалежно від призначення, виконує дві основні функції: вміщує і зберігає їжу та напої. Якщо використання першої функції залежить в основному від властивостей скла, то другої – від конструкції виробу. Неорганічна природа силікатного скла, його висока щільність, хімічна та корозійна стійкість, стійкість до температурних та механічних навантажень забезпечують скляному посудові здатність зберігати властивості їжі та напоїв, що в ній знаходяться.

Зручність користування скляним посудом визначає ступінь комфортності, тобто зручність тримання, перенесення, мийки,

зберігання, а це забезпечується загальними параметрами виробу, формою, розмірами і місцем розташування окремих деталей, масою. Гігієнічність посуду залежить від хімічних властивостей скла і особливостей конструкції.

Естетичні властивості скляних побутових товарів – це така група споживчих властивостей, яка виявляє в чуттєво-сприйнятливих ознаках форми виробу суспільну цінність та соціально-культурну значущість і задовольняє естетичні погеби людини.

Надійність – це складна комплексна властивість, що характеризується довговічністю і збереженістю скляного посуду. Довговічність посуду визначається, в свою чергу, її фізичною і моральною зносостійкістю. Оптимальним є збіг у часі виконання утилітарних і естетичних функцій, тобто фізичного і морального зносу. На якість скляного побутового посуду впливають такі чинники: сировина і матеріали, технологічний процес, рівень вимог нормативної документації, а також пакування, маркування, умови зберігання.

Вимоги до якості скляних побутових товарів різноманітні. Умовно їх можна згрупувати наступним чином: вимоги до якості зразка-еталона, технічного виконання виробу, маркування, тари й упаковки. Контроль якості цих виробів у торгівлі зводиться до встановлення їх відповідності (за формою, розмірним характеристикам, видам обробки, підбору і кількості предметів в комплекті) кресленням і зразкам-еталонам, затвердженим в установленому порядку. Чим вища якість зразка-еталона, тим вище рівень його споживчих властивостей, а значить, і рівень властивостей готових виробів при повній відповідності зразку-еталону.

Скло – крихкий товар, який легко розбивається, тому при його транспортуванні передбачені норми бою. Для підприємств роздрібною торгівлі, які отримують товари зі складу оптової бази виробника, незалежно від відстані перевезення автотранспортом, для посуду сортового норми втрат будуть 1,5%, для посуду господарського – 2,6%, для посуду кухонного і жаростійкого скла – 1,4% суми вартості партії товару; двома видами транспорту (залізницею і автотранспортом) відповідно – 2,0, 3,3, 1,8%. Не дивлячись на високу хімічну стійкість, самі вироби при довгостроковому зберіганні у

вологих умовах можуть піддаватись корозії, в результаті чого утворюються матові плями. Ці плями усуваються шліфівкою і поліровкою. Скляний посуд легко миється різними мийними засобами, але користуватись металевими щітками при цьому не слід, оскільки скляна поверхня може бути подряпана. При експлуатації посуду може бути наліт (відкладення на поверхні), що виводиться розчином столового оцту.

Дотримання вимог НТД до маркування, транспортування і зберігання скляних побутових товарів створює умови для збереження якості в процесі товаропросування до споживача і відповідність його якості світовим вимогам.

Якість скляних виробів залежить від наявності дефектів, які негативно впливають на механічні, термічні, оптичні та санітарно-гігієнічні властивості. Дефекти скляних виробів виникають на різних стадіях технологічного процесу: до дефектів скломаси відносять – свиль, шлір, шамотний камінь, пухир; до дефектів формування – кривизна виробів, несиметричність, насічки, сколи, кованість, надлишки; до дефектів оздоблення – несиметричність, недоведення і переведення лінії малюнка, «заовальність» алмазних граней, забруднення, розтріскування, вигорання, потемніння і неміцне закріплення силікатних, люстрових фарб, плівок золота, срібла.

При оцінюванні якості скляних побутових товарів особлива увага звертається на відповідність виробів установленим нормам до зовнішнього вигляду, розмірів, якості, відпалу та термостійкості. Дефекти зовнішнього вигляду виробів визначаються зовнішнім оглядом незброєним оком в умовах нормального освітлення на відстані 500-600 мм від ока спостерігача. Загальна кількість дефектів, які допускаються за показниками зовнішнього вигляду в одному виробі, не повинна перевищувати норми стандартів. Залежно від наявності дефектів скловироби поділяють на 1-2 сорти.

Дотримання вимог НТД до маркування, транспортування і зберігання скляних побутових товарів створює умови для збереження якості в процесі товаропросування до споживача і відповідність його якості світовим вимогам.

Скляні вироби інколи мають дефекти скломаси, виготовлення та обробки. Приховані дефекти можуть виникнути у процесі варіння скломаси, формування виробів та їх обробки.

Недостатнє знебарвлювання, газоподібні та повітряні (пухирці та лишки), склоподібні (свіль, шлір) та кристалічні (шамотний камінь, рух тощо) включення вважають дефектами скломаси. Недостатнє знебарвлювання виникає за надмірної або недостатньої кількості знебарвлювачів у шихті чи у результаті порушень режимів варіння скломаси. Газові включення з'являються внаслідок недостатнього освітлення скломаси. Свіль, шлір – це прозорі включення, що відрізняються від основної маси скла хімічним складом чи фізичними властивостями. Свілі бувають нитковидні, волосяні, у вигляді вузликів і джгутів. Кристалічні включення мають кристалічну структуру частинки скла.

Основними дефектами виробництва у процесі формування скляних виробів є нерівномірний поділ скломаси, викривлення виробу, асиметричність носиків та ручок, різні відколи, посічки тощо.

До специфічних дефектів пресованих виробів належать кованість – нерівність, що виявляється як дрібна хвилястість поверхні (сліди від зношеної прес-форми); заусениці та лишки (сліди від форм, що розкриваються).

Дефектами обробки і декорування скловиробів є переплавлення краю, асиметричність малюнків, заваленість алмазної грані, помарки, вигорання фарб і плівок, вспученість, розтріскування тощо. Більшість цих дефектів не допускають, тому що вони різко знижують естетичні і гігієнічні властивості виробів.

Відповідно до діючих нормативних документів оцінюється якість скляних побутових товарів. При перевірці якості виробів важливо дотримуватись принципів сортування, тобто враховувати фактори, які зумовлюють можливість зарахування виробів до того чи іншого сорту чи ступеня придатності. Такими факторами є вид скла, спосіб виробки, вид дефекту, розмір і місцезнаходження дефекту на виробі, розмір виробу, кількість однойменних дефектів на виробі, загальна кількість допустимих дефектів на виробі.

Приймання скляних побутових товарів проводиться партіями. Партією вважається певна кількість виробів одного найменування,

вироблена із скла одного виду і оформлена одним документом про якість, в якому містяться найменування виробу, кількість, відповідність виробів НТД та результати випробувань.

При оцінюванні якості скляних побутових товарів особлива увага звертається на відповідність виробів установленим нормам до зовнішнього вигляду, розмірів, якості, відпалу та термостійкості. Для цього методом випадкового відбору з різних місць від партії виробів відбирають певну кількість виробів. Відібрані таким чином вироби перевіряють за такими показниками: дефекти зовнішнього вигляду, розмір, маса, місткість, стійкість, якість відпалу, термостійкість. Для перевірки наявності дефектів від партії відбирають 1%, але не менше 10 шт., а кришталевих виробів – така ж кількість кожного сорту. Для визначення відповідності виробів основним розмірам, масі, місткості, стійкості, якості відпалу та іншим показникам відбирають 0,5%, але не менше 10 шт. (для кришталевих виробів – від кожного сорту). Дефекти зовнішнього вигляду виробів визначаються зовнішнім оглядом неозброєним оком в умовах нормального освітлення на відстані 500-600 мм від ока спостерігача.

За даними Українського державного інституту скла, в Україні сьогодні нараховується 37 підприємств, що виробляють скло або ж мають до скловаріння безпосереднє відношення. Серед них більше 20 склозаводів, які займаються виробництвом скляних побутових товарів: Київський завод художнього скла, Львівське виробниче об'єднання «Райдуга», яке включає 5 заводів (Львівський, Жовківський, Самбірський, Пісочанський, Нестерівський), Романівський, Бережанський, Стрийський, Артемівський, Лисичанський, Херсонський, Керченський, Константинівський та інші. Значну долю скловиробів на ринку України становить продукція закордонних виробників: Чехія, Словачія, Німеччина, Франція, Італія, Росія тощо, яка є досить конкурентоспроможною переважно завдяки високим естетичним властивостям скляних виробів.

Список використаних джерел:

1. Микульський В.Г. Будівельні матеріали, підручник. – М.: АСВ, 2000. – 536 с.
2. Домокеєв А.Г. Будівельні матеріали, підручник для вузів. – М.: Вища школа, 1989. – 495 с.

3. Николаева М.А. Товароведение потребительских товаров: Учебник. – М.: НОРМА-МД999. – 421 с.

4. Зрезарцев М.П. Товарознавство непродовольчих товарів: навч. посіб. / М.П. Зрезарцев, В.М. Зрезарцев, В.П. Параніч. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.

5. Товарознавство господарських товарів: Підруч. для студ. товарознав. спец. вищ. навч. закл. / Н.К. Кисляк, Т.М. Коломієць, В.М. Кравченко, С.О. Сіренко. – К.: КНИГА, 2004. – Т. 11. – 448 с.

6. Гуляян Ю.А. Декоративная обработка стекла и стеклоизделий. – М.: Высшая школа, 1989. – 186 с.

НОТАТКИ

Наукове видання

**ПРАВО, ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ
СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Підписано до друку 22.02.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0322/06.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.